

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE
NAIH nyilvántartási szám: 40689

Az alapvető jogok biztosa
mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus

JELENTÉSE

az AJB-501/2018. számú ügyben

Előadó: dr. Sárközy István
dr. Fliegauf Gergely
dr. Rostás Rita

Látogatás helyszíne: Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet I. objektum

2018.

**Az alapvető jogok biztosa mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus
Jelentése
az AJB-501/2018. számú ügyben**

Előadó: dr. Sárközy István

1. Az eljárás megindulása

Magyarországon a 2011. évi CXLI. törvény hirdette ki az Egyesült Nemzetek Szervezetének Közgyűlése által 2002. december 18-án elfogadott, a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyvét (a továbbiakban: Jegyzőkönyv). A Jegyzőkönyv 1. cikke szerint, annak célja egy olyan rendszer létrehozása, amelyben független nemzetközi és nemzeti testületek – a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzése céljából – olyan helyszínekre látogatnak el rendszeresen, ahol embereket fosztanak meg a szabadságuktól.

A Jegyzőkönyv 3. cikke alapján minden részes állam belföldi szinten létrehoz, kijelöl vagy fenntart egy vagy több látogató testületet (nemzeti megelőző mechanizmus) a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megakadályozása érdekében.

A Jegyzőkönyv 4. cikke értelmében minden részes állam köteles lehetővé tenni a látogatásokat a joghatósága és ellenőrzése alatt álló bármely helyen, ahol az embereket valamely állami hatóság utasítására, kezdeményezésére, hozzájárulásával vagy elfogadásával megfosztják vagy megfoszthatják személyes szabadságuktól (fogvatartási helyek). Az NMM látogatásainak célja az, hogy szükség esetén megerősítsék az említett személyek védelmét a kínzással és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmóddal vagy büntetésekkel szemben.

Magyarországon 2015. január 1-jétől nemzeti megelőző mechanizmusként (a továbbiakban: NMM) az alapvető jogok biztosa jár el, aki e feladatának teljesítése során a fogvatartási helyeken a szabadságuktól megfosztott személyekkel való bánásmódot beadvány és alapvető joggal összefüggő visszasság hiányában is rendszeresen vizsgálja.¹

1.1. A látogatás helyszínének kiválasztása

A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni nemzetközi egyezmény (a továbbiakban: Egyezmény) az 1988. évi 3. törvényerejű rendelettel vált a magyar jogrend részévé. Az Egyezmény 2. cikk 1. pontja értelmében minden részes állam törvényhozási, igazgatási, bírósági és egyéb hatékony intézkedéseket köteles hozni annak érdekében, hogy megakadályozza kínzási cselekmények elkövetését a joghatósága alá tartozó egész területen. A kínzás, és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok megelőzése az állam objektív alapjogvédelmi kötelezettségének része.²

A Kínzás és Más Kegyetlen, Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetés Megelőzési Albizottsága (a továbbiakban: SPT) a Jegyzőkönyv 13. cikk 1. pontja értelmében összeállítja a részes államokba teendő rendszeres látogatások programját, hogy eleget tegyen a 11. cikkben foglalt megbízatásának. A 13. cikk 2. pontja szerint az SPT egyeztetéseket folytat, majd tájékoztatja a részes államokat a programjáról, hogy azok haladéktalanul megtehessek a szükséges gyakorlati intézkedéseket a későbbi látogatások fogadására.

¹ Lásd az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény 39/A. §-át, valamint a 39/B. § (1) bekezdését.

² Lásd az Alkotmánybíróság 64/1991. (XII. 10.) AB határozatát.

Az SPT tájékoztatta az NMM-et, hogy 2017. március 20-31-ig Magyarországra látogat. Az SPT jelezte, hogy egy szakmai látogatás („shadowing”) keretében csatlakozni kíván egy NMM látogatáshoz. Az NMM és az SPT közösen látogatott a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet I. objektumába (a továbbiakban: Intézet)³.

1.2. A nemzeti megelőző mechanizmus hatásköre

A Jegyzőkönyv 4. cikke értelmében fogvatartási helynek minősül bármely olyan hely, ahol az embereket valamely állami hatóság utasítására, kezdeményezésére, hozzájárulásával vagy elfogadásával megfosztják vagy megfoszthatják személyes szabadságuktól. Ugyanezen cikk 2. pontja szerint a szabadságelvonás mindennemű fogva tartást vagy bebörtönzést jelent, valamint egy személy elhelyezését olyan állami vagy magántulajdonú, őrizetbe vételi környezetben, amelyet az illető valamilyen bírói, közigazgatási vagy más hatóság utasítására önként nem hagyhat el.

Az Intézet a Jegyzőkönyv 4. cikke szerinti fogvatartási helynek minősül, ezért a vizsgálati hatásköröm fennáll.

1.3. Az érintett alapvető jogok

- A jogállamiság elve: „Magyarország független, demokratikus jogállam.” [Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés]
- Az állam alapjogvédelmi kötelezettsége: „AZ EMBER sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani. Védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége.” [Alaptörvény I. cikk (1) bekezdés]
- Az emberi méltósághoz való jog: „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.” [Alaptörvény II. cikk]
- A kínzás, embertelen, megalázó bánásmód vagy büntetés tilalma: „Senkit nem lehet kínzásnak, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni, valamint szolgátságban tartani.” [Alaptörvény III. cikk (1) bekezdés]
- A személyi biztonsághoz fűződő jog: „Mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonságához.” [Alaptörvény IV. cikk (1) bekezdés]
- A kapcsolattartás tiszteletben tartásához fűződő jog: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák.” [Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdés]
- A testi és lelki egészséghez való jog: „Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez.” [Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdés]
- A panasztétel joga: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy egyedül vagy másokkal együtt, írásban kérelemmel, panasszal vagy javaslattal forduljon bármely közhatalmat gyakorló szervhez.” [Alaptörvény XXV. cikk]

1.4. Az alkalmazott jogszabályok, állásfoglalások, iránymutatások

Nemzeti jogforrások

- Magyarország Alaptörvénye
- 2011. évi CXI. törvény az alapvető jogok biztosáról (a továbbiakban: Ajbt.)

³ Ahol a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet mindhárom objektumáról vagy egyes objektumairól van szó, egyértelműen jelzésre kerül.

- a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bvtv.)
- az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (a továbbiakban: Eütv.)
- A szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet (a továbbiakban: IM rendelet)
- A büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartott elítéltek és egyéb jogcímen fogvatartottak egészségügyi ellátásáról szóló 8/2014. (XII. 12.) IM rendelet
- A fogvatartottak öngyilkossági kísérletei megelőzésének és kezelésének módszereiről szóló 11/2010. (III. 26.) IRM utasítás (a továbbiakban: IRM utasítás)
- A közétkeztetésre vonatkozó táplálkozás-egészségügyi előírásokról szóló 37/2014. (IV. 30.) EMMI rendelet (a továbbiakban: közétkeztetési rendelet)
- a büntetés-végrehajtási szervek tevékenységével kapcsolatos közegészségügyi követelményekről, a közegészségügyi feladatok ellátásának, valamint az Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálattal való együttműködés rendjéről szóló 30/2003. (VII. 18.) IM-ESzCsM együttes rendelet
- A büntetés-végrehajtás országos parancsnokának a fogvatartottak öngyilkossági cselekményeinek megelőzésével kapcsolatos feladatokról szóló 27/2017. (II. 15.) OP szakutasítása (a továbbiakban: OP szakutasítás)
- A büntetés-végrehajtás országos parancsnokának az ételmezési ellátás és gazdálkodás rendjéről szóló 35/2015. (IV. 28.) OP szakutasítása (a továbbiakban: ételmezési OP szakutasítás)

Nemzetközi források

- A kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezmény fakultatív jegyzőkönyve (a továbbiakban: Jegyzőkönyv, Magyarországon kihirdette a 2011. évi CXLIII. törvény)
- A Kínzást és az Embertelen vagy Megalázó Bánásmódot vagy Büntetést Megelőzni Hivatott Európai Bizottság (a továbbiakban: CPI) 2., 3., 11. és 21. általános jelentése
- Az ENSZ fogvatartottakkal való bánásmódra vonatkozó standard minimumszabályai⁴ (a továbbiakban: Nelson Mandela Szabályok)
- Európai Börtön szabályok
- Az Európai Parlament és a Tanács 1169/2011/EU rendelete (2011. október 25.) a fogyasztók élelmiszerekkel kapcsolatos tájékoztatásáról

1.5. A látogatás módszere

Az NMM látogatásainak célja a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmódok vagy büntetések megelőzése. Az Ajbt. 39/B. § (2) bekezdése értelmében az alapvető jogok biztosa – a 21. § (1) bekezdésében foglaltak mellett – a vizsgálata során adatokat, felvilágosítást és iratmásokat kérhet a vizsgált hatóságtól a fogvatartási helyek számáról és földrajzi helyéről, valamint a fogvatartási helyeken lévő, szabadságuktól megfosztott személyek számáról, a velük való bánásmódról és fogva tartásuk körülményeiről.

⁴ Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners. Adopted by the First United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, held at Geneva in 1955, and approved by the Economic and Social Council by its resolutions 663 C (XXIV) of 31 July 1957 and 2076 (LXII) of 13 May 1977.

Az Ajbt. 39/B. § (3) bekezdése szerint a helyszíni ellenőrzés során az alapvető jogok biztos

- a fogvatartási helyekre és a vizsgált hatóság egyéb helyiségeibe korlátozás nélkül beléphet,
- a fogvatartási helyek számára és földrajzi helyére, valamint a fogvatartási helyeken lévő, szabadságuktól megfosztott személyek számára, a velük való bánásmódra és fogva tartásuk körülményeire vonatkozó összes íratba korlátozás nélkül betekinthes, azokról kivonatot és másolatot készíthet,
- a vizsgált hatóság munkatársát, és a szabadságától megfosztott személyt, valamint bármely ott tartózkodó személyt meghallgathat.

Az Intézet látogatása során a látogatócsoport tagjai a helyszínen betekintettek iratokba, fényképfelvételeket készítettek, méréseket végeztek. Megtekintették az épület állapotát, és felmérték a helyiségek méretét, megvizsgálták a személyes higiéné feltételeit. A látogatócsoport tagjai előre kidolgozott kérdéssorok alapján interjúkat készítettek a fogvatartottakkal, az intézmény vezetőjével és a személyi állomány tagjaival a bánásmóddal, az elérhető programokkal, a kapcsolattartással, a konfliktuskezeléssel, a fegyelmezéssel és a panaszkezeléssel összefüggésben.

A fogvatartottak ételmezését (ételminőség, ételkészítés és ételosztás feltételei, a vonatkozó szakmai előírásoknak való megfelelés) dietetikus szakértő vizsgálta. A vizsgálócsoport igazságügyi ideg-elmegyógyász szakértője a fogvatartottak egészségügyi ellátását (orvoshoz jutás, egészségügyi felszerelések) és a szakmai előírások (protokollok) betartását vizsgálta.

1.6. Szankció tilalma

Felhívom a figyelmet, hogy a Jegyzőkönyv 21. cikke értelmében semmilyen hatóság és tisztviselő nem rendelhet el, nem alkalmazhat, nem engedélyezhet, és nem tűrhet el semmilyen személy vagy szervezet elleni szankciót, ha az illető a nemzeti megelőző mechanizmussal akár valós, akár hamis információkat közölt, és az adott személyt vagy szervezetet semmiféle más jellegű hátrány sem érheti.

A látogatás vezetője: dr. Sárközy István, jogász

A látogatás résztvevői: dr. Fliegaufer Gergely, pszichológus
dr. Rostás Rita, pszichológus
dr. Zelei András, jogász
dr. Baraczká Krisztina, igazságügyi ideg-elmegyógyász-, külső szakértő
Hartmann Gabriella, dietetikus, külső szakértő

A látogatás időpontja: 2017. március 28.⁵

2. Tényállás és megállapítások

2.1. Fogvatartotti létszám, telítettség

A látogatás napján 258 fogvatartott volt elhelyezve az Intézet 153 engedélyezett helyén. A telítettségi mutató 168%-os volt. Az Fővárosi Bv. Intézet (mindhárom objektumának) 2016. évi átlagos telítettsége 1698 fogvatartott mellett 159.6%-os volt az Intézet 2016. évi önértékelő

⁵ A látogatás óta az Intézetben parancsnokcsere történt.

jelentése⁶ szerint⁷ (a továbbiakban: önértékelő jelentés). A Fővárosi Bv. Intézet objektumaiban 2016. évben átlagban 260 külföldi fogvatartott volt elhelyezve.⁸

2.2. A fogvatartottak befogadása

2.2.1. A befogadás menete

A fogvatartottak a befogadás⁹ előtt egy általános orvosi vizsgálaton vesznek részt, amelynek során röntgenfelvétel készül, és ha a fogvatartott hozzájárul, HIV-szűrést is végeznek. Megméri a fogvatartottak magasságát, ezt követi a fényképkészítés, ujj- és tenyérnyomat vétel. Ha a fogvatartottra 3 év évnél hosszabb büntetést szabott ki a bíróság, DNS profilját is megállapítják. Ilyen módon megelőzhető, hogy a fogvatartott helyett más személy töltsen le a büntetést.

A fogvatartottak *ápolói befogadása* az érkezést követően azonnal megtörténik. Az *orvosi befogadás* általában 24 órán belül, de legfeljebb 72 órán belül meg kell hogy történjen¹⁰. A fogvatartottat a befogadaskor nyilatkoztatják rendőri bántalmazásról, önkárosító magatartásról, HIV fertőzésről és a szűrővizsgálat elfogadásáról vagy elutasításáról, továbbá a magával hozott gyógyszerekről. Az Intézet házirendje tartalmazza a gyógyszerosztás, orvosi ellátáshoz és gyógyászati segédeszközhöz jutás rendjét.

A befogadóhelyiségek az Intézet alagsorában vannak. A helyiség mérete, világítása, fűtés, szellőzése nem volt megfelelő, a helyiség dohos volt. A befogadóhelyiségben a befogadó orvos és a fogvatartott közötti elvárható kétszemélyes helyzet nem biztosítható. A befogadóhelyiség mellett található a megfelelő sugárvédelemmel ellátott röntgengép, amellyel minden fogvatartottról mellkasi rtg. felvételt készítenek. A befogadottról egészségügyi törzslapot állítanak ki. Egészségi állapotának változását betétlapon rögzítik.

A látogatócsoport által megfigyelt orvosi befogadás során az egészségügyi személyzet egyik tagja a testi vizsgálatot olyan felületesen végezte el, ami nem felelt meg az általános orvostól elvárható gondosságnak. Az orvos *nem tájékozódott megfelelően a fogvatartott esetleges lelki panaszairól.* A vizsgálat csupán tájékozódó jellegű volt és mindössze 8-10 percig tartott.

A fogvatartottak vizsgálatánál a vizsgáló orvos, szükség esetén az orvosnak segédkező ápoló és az őrszemélyzet lehet jelen. Az orvosi titoktartás minden jelenlévőre kötelező. A járóbeteg vizsgálat lehetőség szerint bizalmas (kétszemélyes) helyzetben történik. Az Intézetben a betegvizsgáló helyiséget függöny választotta el az ápoló és az adminisztrátor munkahelyétől. A betegvizsgálati feltételek biztosítottak (pl. vizsgálóágy, egyszer használatos papír- vagy textillepedő, megfelelő világítás, számítógép, vérnyomásmérő, gyorstesztek). Nem volt külön öltözőhelyiség a fogvatartottak részére. *Az orvosi vizsgálatnál külön figyelmet fordítottak arra, hogy idegen anyanyelvű fogvatartott számára tolmácsot biztosítsanak.*

Több fogvatartott egybehangzóan állította, hogy *az orvosi vizsgálatuk során rendőrök is jelen voltak*, ami zavarta őket, *megszégyenítve érezték magukat.* Egy férfi fogvatartottat zavarta, hogy női orvos vizsgálta meg.

A rendőri jelenlét a fogvatartottak orvosi vizsgálata során alkalmas arra, hogy a fogvatartottakban szégyenérzetet keltsen. Több jelentésben is kiemelttem, hogy az orvosi vizsgálatnál a rendőri jelenlét befolyásolhatja a rendőrség vagy bv. intézet alkalmazásában álló

⁶ A Fővárosi Bv. Intézet a 2016. évi önértékelő jelentésben számolt be az Intézet 2016. évi működésének általános értékeléséről, szervezeti és személyzeti változásokról, a 2017. évi fő feladatokról, az ellenőrzési tevékenységről, a bv. és biztonsági tevékenységről.

⁷ Önértékelő jelentés 2. o.

⁸ Önértékelő jelentés 31. o.

⁹ A befogadás szabályait az Intézet Házirendje írja le a 14-15. o.-n.

¹⁰ 8/2014. (XII. 12.) IM rendelet 3. § (5) bekezdés.

orvos szakmai döntését.¹¹ A független orvosi döntés érdekében az orvos a vizsgálatot vagy a rendőr távollétében, vagy olyan módon kell elvégezni, hogy a rendőri kíséret hallótávolságon kívül, az orvos kifejezett kérése esetén is csak látótávolságban legyen. Ezt a követelményt a CPT több, Magyarországon tett látogatása során (1994, 1999, 2003, 2009, 2013) nyomatékosan hangsúlyozta. Az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága Magyarországnak a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 40. cikke alapján készített Jelentése kapcsán, a 2010. november 16-án tett észrevételei között is kifogásolta a rendőri bántalmazások okozta sérülések tekintetében a független orvosi vizsgálat hiányát és a hatóság jelenlétét az orvosi vizsgálat során.

A CPT 3. általános jelentésének [CPT/Inf (93) 12] 30. pontjában kifejtette, hogy a szabadságuktól megfosztott személyek egészségügyi ellátásának elégtelen szintje olyan helyzetekhez vezethet, amelyek az embertelen és megalázó bánásmód kategóriájába esnek. A 3. általános jelentés 31. pontja kiemeli, hogy *a fogvatartottak ugyanolyan szintű egészségügyi ellátásra jogosultak, mint bárki a társadalomban a szabadon élők között.* A 33. pont értelmében a bv. intézetbe bekerüléskor minden fogvatartottat haladéktalanul meg kell vizsgálnia az egészségügyi szolgálat egy tagjának. Az általános jelentés 34. és 35. pontja szerint a fogvatartottaknak a fogvatartásuk során mindenkor legyen lehetőségük orvosi ellátáshoz jutni, tekintet nélkül a fogvatartási rendszerre. Az egészségügyi ellátást úgy kell megszervezni, hogy indokolatlan késedelem nélkül képes legyen kielégíteni az orvoshoz jutás iránti igényt. A bv. egészségügyi szolgálatának képesnek kell lennie legalább rendszeres járóbeteg-ellátásra és sürgősségi ellátásra. Kívánatos, hogy szakképzett fogorvosi ellátás is biztosított legyen a fogvatartottak számára. A sürgősségi ellátás miatt mindig kell hogy legyen egy ügyeletes orvos is. A bv. intézet területén mindig jelen kell lennie – lehetőleg hivatalos ápolói képesítéssel rendelkező – hozzáértő személynek, aki képes elsősegélyt nyújtani.

A pszichiátriai tünetek előfordulása gyakori a fogvatartottak körében, ezért pszichiáterrel és e téren szakképzettséggel rendelkező ápolókkal kell kiegészíteni minden bv. intézet egészségügyi szolgálatát. A bv. intézet vezetőinek fontos szerepe van a pszichiátriai betegségek korai felismerésében a fogvatartottak körében, mert így megfelelő változtatásokat lehet végrehajtani a környezetükben¹².

A befogási orvosi vizsgálat *az orvos-páciens kapcsolat körébe tartozik és alapvető jelentőségű a bizalmi légkör kialakítása*¹³.

A 8/2014. (XII. 12.) IM rendelet 2. § (1) bekezdése értelmében a fogvatartottat a bv. orvos köteles felvilágosítani az egészségi állapotáról, tájékoztatást adni a tervezett orvosi beavatkozások szükségességéről, kockázatáról. A 3. § (1) bekezdése szerint a fogvatartottat befogadáskor egészségügyi szakdolgozó vizsgálja meg. A fogvatartott közösségbe mindaddig nem helyezhető, amíg közegészségügyi-járványügyi vizsgálata nem történt meg. Az egészségügyi szakdolgozó a fogvatartottat nyilatkoztatja a betegségeiről, rendszeresen szedett gyógyszereiről, szükség esetén értesíti a bv. orvost¹⁴.

Az Alaptörvény II. cikkében meghatározott emberi méltósághoz való joggal és a III. cikk (1) bekezdésében leírt megalázó bánásmód tilalmával összefüggő visszaállást okozott, hogy a fogvatartott és a vizsgálatát végző orvos között a bizalmas vizsgálati helyzet egyrészt a befogadóhelyiség nem megfelelő mérete, világítása, fűtése, szellőzése, másrészt az orvosi vizsgálat felületes, nem empatikus elvégzése miatt nem volt biztosítva.

Az Alaptörvény II. cikkében meghatározott emberi méltósághoz való joggal összefüggő visszaállást okozott, hogy az orvosi vizsgálat során – hallótávolságon belül – az egészségügyi személyzeten kívül más is jelen volt.

¹¹ A JB-151/2016. számú jelentés 15. oldala, A JB-496/2018. számú jelentés 13. oldala.

¹² CPT 3. általános jelentés [CPT/Inf (93) 12] 41. pont.

¹³ CPT 3. általános jelentés [CPT/Inf (93) 12] 45. pont.

¹⁴ 8/2014. (XII. 12.) IM rendelet 3. § (3) bekezdés.

Ha a befogadási orvosi vizsgálat során az orvos a fogvatartotton az erőszak bármilyen nyomát észleli, azt részletesen fel kell jegyezni, rögzíteni kell a fogvatartott nyilatkozatát és az orvosi következtetéseket is¹⁵.

Amennyiben a fogvatartotton befogadáskor vagy a későbbiekben külsérelmi nyomot észlelnek, azokat az igazságügyi orvostani szakmai előírások szerint rögzítik a sérülés helyének, méretének, keletkezési idejének és várható gyógytartamának leírásával.

Az orvosi vizsgálat után a fogvatartottak kapnak egy fényképes, vonalkódos kártyát, amelyre feltöltik a pénzét is – a későbbiekben ezzel a kártyával tudnak vásárolni. Ha jelzi a fogvatartott, hogy elvesztette vagy ellopták a kártyáját, azt letiltják.

A legtöbb embert délután és este szállítják be a rendőrségekről, így másnap zajlik a befogadás nagy része. A fogvatartottak néhány kicsi, ablak nélküli „kuckóban” lévő padon várják, hogy a befogadási eljárás befejeződjék. A fogvatartott személyes tárgyairól letéti jegyzék készül, amit az érintett személy aláír. Az este beszállított fogvatartottak esetében „időn kívüli” letét készül. A hivatalos letét másnap készül el.

A befogadó beszélgetés során reintegrációs tisztek tájékoztatást adnak a legfontosabb előírásokról, a jogorvoslati lehetőségekről. A tájékoztatást a fogvatartottak aláírásukkal tudomásul veszik. A fogvatartottakat tájékoztatják a bv. ügyészi, parancsnoki, osztályvezetői meghallgatások lehetőségéről.

A látogatócsoport által meghallgatott fogvatartottak között magyar és külföldi állampolgárok is voltak. Egy román állampolgár elmondta, hogy befogadáskor nem volt jelen tolmács, de mivel az anyanyelve magyar, így arra nem is lett volna szüksége. Tudomása szerint nem értesítették az állampolgársága szerinti állam diplomáciai képviselőt, s bár neki erre sem volt igénye, fel sem ajánlották annak lehetőséget. Több külföldi – angolul beszélő – fogvatartott azt erősítette meg, hogy a befogadást tolmács segítette és angol nyelvű tájékoztató anyagokat kaptak a jogaikról és a házirendről. Egy magyar fogvatartott a befogadáskor semmilyen tájékoztatást nem kapott (pl. az intézet házirendje, látogatófogadás, kapcsolattartás, levél vagy csomag küldése-fogadása).

A Fővárosi Bv. Intézet valamennyi fogvatartottja hozzáférhet az egész Intézetre vonatkozó, *egységes házirend*hez, amiben tájékoztatást kapnak a kötelezettségeikről és jogaikról¹⁶. Az egységes házirenden túl az egyes objektumokban megtalálható a helyi sajátosságokkal kiegészített *intézeti házirend*. Az objektumok fogvatartotti könyvtáraiban megtalálhatók és a fogvatartottak számára hozzáférhetőek a hatályos büntetőjogi jogszabályok. A magyar nyelvet nem beszélő fogvatartottak számára albán, arab, angol, francia, horvát, kínai, lengyel, lovári, német, orosz, román, spanyol, szerb, szlovák, szlovén, török, ukrán és vietnámi nyelven érhető el a tájékoztatók.

Az Intézet kiemelt feladatnak tekinti a fiatalok, a nők és a külföldi fogvatartottak elhelyezését, a velük való bánásmódot, számukra egyéni és csoportos foglalkozások, programok szervezését, valamint a személyiségi vagy egyéb pszichés zavarban szenvedő fogvatartottak egyéni kezelését¹⁷.

A szuicid szempontból veszélyeztetett és fiatalok fogvatartottak elhelyezésére, ellenőrzésére, velük való foglalkozásra az Intézet különös figyelmet fordít.

A látogatócsoport a fogvatartottak tájékoztatásával kapcsolatban alapvető joggal összefüggő visszajelzésre utaló körülményt nem észlelt.

¹⁵ CPT 3. általános jelentés [CPT/Inf (93) 12] 61. pont.

¹⁶ Házirend 6-13. o.

¹⁷ Önértékelő jelentés 26. o.

2.3. Bánásmód

Miközben a látogatócsoport a fogvatartottakkal és a személyi állomány tagjaival interjút készített, a személyi állomány egy hallótávolságon belül tartózkodó, vezető beosztású tisztje folyamatosan jegyzetelt. A látogatócsoport egyik tagjának többször fel kellett őt szólítania, hogy menjen távolabb. Az interjúk sok esetben feszült hangulatban készültek, így *nem érvényesülhetett maradéktalanul a magánmeghallgatás követelménye.*

Az Ajbt. 39/B. § (3) bekezdése alapján a nemzeti megelőző mechanizmus a fogvatartási helyekre korlátozás nélkül beléphet, a vizsgált hatóság munkatársait és a szabadságuktól megfosztott személyeket meghallgathatja. Az Ajbt. 25. § (1) bekezdése értelmében a vizsgálataim lefolytatása, illetve a vizsgálat megtervezése során a vizsgált hatóságot, a vizsgált hatóság vezetőjét [...], továbbá a vizsgált hatóság munkatársát az Ajbt. 21. § (1) bekezdésében meghatározott esetekben együttműködési kötelezettség terheli. Az Ajbt. 26. §-ában foglalt jogosultságok a felhatalmazásom alapján eljáró munkatársaimat is megilletik.¹⁸

A Jegyzőkönyv 20. cikk d) pontja értelmében a részes államok vállalják, hogy lehetővé teszik a szabadságuktól megfosztott személyek és minden más személy tanúk nélküli, személyes magánmeghallgatását.

A személyi állomány tagjának fenti magatartása akadályozta a látogatásom eredményes lefolytatását és veszélyeztette a bizalmasság alapelveinek érvényesülését, valamint veszélyeztette az Alaptörvény I. cikk (1) bekezdésében biztosított alapvető jogok érvényesülésének vizsgálatát.

A fogvatartottak nagy része nem tapasztalt megalázó bánásmódot, lealacsonyító kifejezéseket sem használtak az őnök. Egy-egy fogvatartott pozitív képet festett a személyi állomány tagjairól. Néhányan elmondták, hogy akadnak olyan őnök, akik bántalmazták a fogvatartottakat. Az egyik fogvatartott beszámolója szerint a zárkatársát egy őr kézzel úgy mellbe ütötte, hogy összeesett. A másik fogvatartott azt mondta, hogy az őnök ökölrel arcon ütötték. A harmadik fogvatartott szerint „ha betartják a játékszabályokat, az őnök normálisan viselkednek”. Néha előfordul, hogy a személyi állomány tagjai ingerültebben szóltak a fogvatartottakhoz, de tettelegességre nem került sor. Több fogvatartott szerint a személyi állomány tagjai trágár és rasszista módon beszéltek velük. Egy külföldi – a magyar nyelvet nem beszélő – fogvatartott elmondta, hogy az őnök időnként megengedhetetlen hangnemben beszéltek velük. Hozzátette azt is, hogy szerinte Magyarországon „nagyon alacsonyra tartják az embert, mert futószáron vezetnek a fogvatartottakat”. Európában nem tapasztalt ilyet máshol.

A fogvatartottak egybehangzóan állították, hogy nagyon sok idő telik el (akár egy-másfél óra is), míg az őnök reagálnak a fogvatartottak jelzéseire (pl. szólnak az őnöknek, az ajtón kopognak).

Az Alaptörvény III. cikk (1) bekezdésében meghatározott megalázó bánásmód tilalmával összefüggő visszaállást okozott, hogy az őnök lekezelő, megszegyenítő, lealacsonyító hangnemben beszéltek a fogvatartottakkal és csak késve reagáltak a jelzéseikre.

2.3.1. Az Intézet személyi állományának leterheltsége, túlmunka

Az Intézet állománytáblájának feltöltöttsége 2016. év végén 103%-os volt, ami 2017-re 101%-ra változott. A 35%-os illetményemelés és az új típusú toborzás ellenére is csökkent a feltöltöttség¹⁹. Évek óta a nyári hónapokban tapasztalható a legnagyobb fluktuáció. 2016 augusztusában – az átlagos 10 helyett – 16 munkatárs távozott. Az év végén ismét nőtt a fluktuáció. A távozó munkatársak pótlása érdekében az Intézet egész évben különböző toborzási technikákat alkalmazott, azonban az állománytáblát nem sikerült teljes mértékben feltölteni.

¹⁸ Ajbt. 39/D. § (1) bekezdés.

¹⁹ Önértékelő jelentés 2. o.

*A létszámbiányból és a szolgálati feladatok mennyiségéből az állomány folyamatosan, és nagy mértékben leterhelt, ami a dolgozók tűrőképességének határát súrolja vagy meg is haladja azt*²⁰. A kimerültségből és leterheltségből következik a betegállományok számának növekedése. Az Intézet a munkakörülmények fejlesztésével és rendezvények szervezésével próbálja a javítani az állománymegtartó képességet. A bv. osztály vezetője elmondta, hogy folyamatban van a 2019-re bevezetésre kerülő életpályamodell kialakítása és a körletfelügyelők további 50%-os illetménypótlékának bevezetése is.

Az osztályvezető hozzátette, hogy a reintegrációs tisztek nagyon nehezen (vagy alig) tudják ellátni fogvatartottak ügyintézésével kapcsolatos feladatokat a rájuk nehezedő túlzott mennyiségű adminisztrációs terhek miatt. A bv. osztályvezető szerint egy-egy reintegrációs tiszthez jóval több fogvatartott tartozik, mint ami ideális lenne, emiatt nincs elég idő a fogvatartottak kéréseivel, problémáival foglalkozni. A folyamatos túlterheltségből adódó feszültség fokozza a kiégés veszélyét. Állandó kihívást jelent a körletfelügyelők és reintegrációs tisztek létszámbiánya, valamint a pályakezdekők magas száma.

A biztonsági osztályokon a személyi állomány tagjai hivatali, kombinált, vezényléses és váltásos szolgálati időben teljesítettek szolgálatot. Négy-négy szakasz dolgozott mindhárom objektumban. A műveleti osztályon hivatali munkarendben dolgoztak a személyi állomány tagjai. A biztonsági és a műveleti osztályok egyenletes leterheltségéért a szolgálatszervezési csoport felelt.²¹

Az Intézet biztonsági osztályán (I. objektum) 1 osztályvezető, 1 osztályvezető-helyettes, 4 biztonsági tiszt, 8 biztonsági-főfelügyelő, 5 körlet-főfelügyelő, 4 biztonsági segédelőadó, 122 biztonsági felügyelő, 34 körletfelügyelő teljesített szolgálatot. A büntetés-végrehajtási osztályon (I. objektum) 1 osztályvezető, 1 vezető reintegrációs tiszt, 4 reintegrációs tiszt, 1 körlet-főfelügyelő, 2 szociális segédelőadó és 1 előadó szerepelt az állománytáblázatban.

Az I. objektum biztonsági osztályán 195 hely volt betöltve a 199-ből (2%-os hiány), a büntetés-végrehajtási osztályán 10 álláshely volt betöltve a 15-ből (33%-os hiány). A parancsnok elmondta, hogy a tiszthelyettesi állomány tagjai más bv. intézetekben folytatják a munkájukat (a távozók 20%-a más bv. intézethez lett áthelyezve)²². Az Intézet munkáját nagyban megkönnyítené, ha a felügyelői álláshelyek száma bővülne. Jellemző, hogy Borsod-Abaúj-Zemplén és Hajdú-Bihar megyéből valamint a Nyírségből származott a személyi állomány nagy része, sokan éltek a bv. intézet által biztosított munkaszállás lehetőségével.

A túlszolgálatok száma magas volt, azonban a szolgálatszervezési csoport szakszerű feladatellátásának köszönhetően a leterheltség mindhárom objektumban kiegyenlítődött és az előző évekhez képest jelentősen csökkent.²³

A reintegrációs tisztek – főleg az éjszakai időszakban dolgozók – leterheltek, nagy létszámú fogvatartott ellenőrzését kell ellátniuk, emiatt szükséges lenne a létszámfejlesztés, hogy minden objektumban, minden részlegen legyen megfelelő számú éjszakai felügyelet.²⁴

A bv. osztályon dolgozók ún. szupervízió keretében napi szinten megbeszélik a szolgálat ellátása közben történt eseteket. Felhívom a figyelmet, hogy *nem tekinthető szupervízióknak az esetszerű megbeszélés. A szupervízió csak akkor éri el a célját, ha szemben az eseti megbeszélésekkel, rendszeres időközönként tartják meg. A személyi állomány jelentős leterheltsége miatt indokolt lenne a rendszeres szupervízió biztosítása, ami hozzájárulna a kiégés és a rossz bánásmódok megelőzéséhez.*

A CPT 11. általános jelentésének [CPT/Inf (2001) 16] 26. pontja szerint ha az őrség létszáma nem elegendő, akkor a biztonság és a rend fenntartásához jelentős mennyiségű túlmunkára lehet szükség. Az effajta terhelés azt eredményezheti, hogy az öröket erős stresszhatás éri, hamar kiégnek, tehát fokozódik a minden bv. intézetben eleve meglévő feszültség.

²⁰ Önértékelő jelentés 21. o.

²¹ Önértékelő jelentés 35. o.

²² Ld. az önértékelő jelentés 19. o.-t is.

²³ Önértékelő jelentés 35. o.

²⁴ Önértékelő jelentés 36. o.

Az a tény, hogy a reintegrációs tisztek egy nap alatt nem tudják maradéktalanul ellátni a feladataikat – csak túlórázással –, a személyi állomány kiegészéséhez vezethet és megingatja a fogvatartottak bizalmát a jogaik érvényesítési lehetőségében. A bv. intézetekben a panaszjog egyik legfontosabb érvényesítője a reintegrációs tisztt. Ha ők jelentősen le vannak terhelve és túlnyomórészt adminisztrációs feladatokat végeznek, nem teljesülnek az Intézet reintegrációs céljai.

A személyi állomány tagjaira nebezédő túlmunka növeli a stressz mennyiségét, ami kiegészéshez és a fogvatartottakkal való rossz bánásmód kockázatához vezethet. Mindez veszélyezteti az Alaptörvény III. cikk (1) bekezdésében meghatározott megalázó bánásmód tilalmának és az Alaptörvény XXV. cikkében kifejtett panaszjog érvényesülését.

2.3.2. Mozgáskorlátozó eszközök alkalmazása

Több fogvatartott beszámolója szerint gyakori, hogy az Intézetben a fogvatartottakat a kezüknél fogva a radiátorhoz bilincselik és bántalmazzák őket. Különösen azokat, akikkel az őrök „nem bírnak el”. A fogvatartottak elmondták, hogy az őrök sisakot húznak a bántalmazott személy fejére, hogy az a bántalmazás közben ne verje be a fejét. A fogvatartottak tudomása szerint a bántalmazásról készült videofelvételeket törlik. Elmondták, hogy az őrök a lépcsőfordulóknál is bántalmazzák őket. Az egyik fogvatartott szerint a személyi állomány egy meghatározott tagja is bántalmazza a fogvatartottakat.

Munkatársaim a fogvatartottaktól származó információk alapján megvizsgálták az állítólagos rögzítések helyszíneit. Az egyik zárkában a radiátor tetejéről teljesen lekopott a festék, ami utalhat bilincselésre. Az egyik folyosón lévő radiátor csövéből is lekopott a festék, ami szintén keletkezhetett attól, hogy a fogvatartottakat oda rögzítik.

A személyi állomány egyik tagja elmondta, hogy 30 napig őrzik meg a kamerafelvételeket. Kérdésre hozzátette, hogy ha egy felvételen látszik, hogy a személyi állomány tagja fogvatartottat bántalmaz, kötelező feljelentést tenni ismeretlen tettes ellen. Minden esetben – ha egy fogvatartott bántalmazást panaszol – látelleletet vetetnek fel és kivizsgálják az ügyet. A személyi állomány nem tudná titokban tartani, ha fogvatartottat bántalmaznának az őrök, ugyanis a kamerák rögzítik az eseményeket és a szolgálatban lévő őrök száma is nagy. Hozzátette, hogy nem látott még olyan felvételt, amin fogvatartottat bántalmazna a személyi állományból valaki. Az elmúlt közel egyéves időszakban 50 feljelentést történt, de egyszer sem volt megállapítható a bántalmazás.

Egy vezető beosztású tisztt hangsúlyozta az őri állomány kiszolgáltatott helyzetét amiatt, hogy a fogvatartottak alaptalanul feljelentik őket fizikai bántalmazásra hivatkozva. Ilyenkor a bűncselekménnyel gyanúsított őrök a szolgálati helyükön maradv további feszültséget élnek át, mely súlyosan demoralizálja a személyi állományt és kiegészéshez vezet.

A tisztt álláspontja szerint a fogvatartottakat az őrök nem bilincselik ki a radiátorhoz, nem bántalmazzák őket, és szerinte – amennyiben ilyen történe – mindenképpen tudna róla. A radiátorhoz rögzítés tényének ellentmond egy videofelvétel, amely arra utal, hogy az Intézetben létezik olyan gyakorlat, amiről a személyi állomány tagjai nem nyilatkoznak, illetve a személyi állomány az említett eljárásmodot hallgatólagosan tudomásul veszi, alkalmazza vagy legalábbis elfogadja.

A fogvatartottak radiátorhoz rögzítésével és bántalmazásával kapcsolatos fogvatartotti állítások tisztázása érdekében több időpontban, eltérő napokon készült kamerafelvétel rendelkezésemre bocsátását kértem az Intézet parancsnokától. Az egyik, általam megjelölt napon készült videofelvétel helyett először a másnapi felvételt kaptam meg. A tévedését követően az Intézet parancsnoka az eredetileg kért felvételt is eljuttatta hozzám.

A kamera arra a folyosóra nézett, ahol a fogvatartottak beszámolója szerint a radiátorhoz bilincselések történtek. Az egyik – egy óra hosszúságú – felvételen látható, hogy az őrök egy fogvatartottat két kezénél fogva a radiátorhoz bilincseltek és a fejére húztak egy sisakszerű tárgyat. A rögzítés mintegy fél óra hosszat tartott, A felvétel egy időpontjánál az időbélyegző hirtelen egy

órával előbbre ugrott. A fogvatartott körleten kívülről érkezett. A radiátorhoz bilincselte fogvatartott többször lelökte a fejére helyezett sisakszerű tárgyat, amit az őrk minden alkalommal visszatettek. Míg a fogvatartott a radiátorhoz volt rögzítve, a folyosón számos ember – fogvatartottak és a személyi állomány tagjai – elhaladt és látta, hogy a fogvatartott a radiátorhoz bilincselve áll. A felvétel tanúsága szerint ez senkiben sem keltett megrökönyödést, mondhatni mindenki „természetesnek vette”, hogy valakit a radiátorhoz bilincseltek. Kb. 30 perc múltán két őr levette a fogvatartott kezeiről a bilincset és eljöhettek a radiátortól. A felvétel alapján nem állapítható meg, hogy a fogvatartottat bántalmazták-e az őrk. Az esemény tisztázása érdekében az intézetparancsnok tájékoztatását kértem.

Az Intézet parancsnokának magyarázata szerint 2017. március 27. hétfő volt a tavaszi óraátállítást követő első munkanap. A kamera rögzítőegységében nincs automatikus óraátállítás, ezért 2017. március 27-én a reggeli munkakezdetkor, 8 órakor egy hírtechnikus manuálisan állította át az órát a valós időre, azaz 7:01:34-ről 8:01:30 időpontra.

A felvételen látható fogvatartottat az önkárosító magatartás és az esetleges támadás megelőzése céljából rögzítették a radiátorhoz. A felvételen látható esetben az Intézet által biztosított, az ökölvívásban használt fejjvédőt azért húztak a fogvatartott fejére, hogy megakadályozzák az önkárosítás során esetlegesen bekövetkező fejsérülést. A fogvatartott önkárosításának, támadásának megakadályozása, ellenszegülésének megtörése érdekében alkalmazott az őr mozgáskorlátozó eszközt tárgyhoz rögzítéssel, melyre az IM rendelet 54-55. §-ai, valamint a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának a büntetés-végrehajtási szervezet Biztonsági Szabályzatának kiadásáról szóló 26/2015. (III. 31.) OP szakutasítása 166. c) pontja alapján lehetősége van.

A személyi állomány tagjai a tárgyhoz bilincselést akkor alkalmazzák, ha a fogvatartott önkárosítása, támadásának vagy szökésének megakadályozása, ellenszegülésének megtörése, illetve az intézkedés eredményes befejezése más módon nem biztosítható.

A mozgáskorlátozó eszközök alkalmazásával kapcsolatban a bv. ügyész nem élt jelentéssel 2016-ban.²⁵ 2016-ban 74 alkalommal alkalmaztak kényszerítő eszközt. Testi kényszert 19 esetben, testi kényszert és bilincset 55 esetben alkalmaztak. 8 napon belül gyógyuló sérülés 15 esetben történt, 8 napon túl gyógyuló sérülés nem keletkezett. Az intézetparancsnok minden esetben jogszerűnek minősítette a kényszerítő eszközök alkalmazását.²⁶

A CPT 2015-ös szerbiai látogatásáról szóló jelentésének [CPT/Inf (2016) 21] 108. pontjában kiemelte, hogy a rögzítést csak végső esetben lehet alkalmazni, ha elkerülhetetlenül szükséges. Abban az esetben is a lehető legrövidebb ideig kell, hogy tartson, valamint el kell kerülni, hogy azt a rögzített fogvatartottat mások is láthassák. Rögzítés alkalmazása esetén a fogvatartottat orvosnak kell figyelemmel tartania²⁷.

Álláspontom szerint a személyi állomány figyelmének nem csak a fogvatartottak közötti erőszakos cselekmények (vagy rendkívüli események) megelőzésére kell kiterjednie, hanem a fogvatartottak önkárosító magatartásának megelőzésére is. A fogvatartott önkárosításának vagy támadásának megakadályozására tett intézkedések azonban nem járhatnak az emberi méltóság sérelmével, például mint a vizsgált esetben a fogvatartott radiátorhoz rögzítésével és fejére húzott fejjvédő alkalmazásával.

Az Alaptörvény III. cikke (1) bekezdésében leírt megalázó bánásmóddal összefüggő vizsgátságot okozott, hogy a fogvatartottat hosszabb időn keresztül a radiátorhoz rögzítették és a fejére egy fejjvédőt húztak.

²⁵ Önértékelő jelentés 40. o.

²⁶ Önértékelő jelentés 41. o.

²⁷ A CPT 2014-ben, Dániában tett látogatásáról szóló jelentésének [CPT/Inf (2014) 25] 71. pontja.

2.3.3. Kényszerítő eszközök alkalmazása

A kényszerítő eszközök alkalmazásával kapcsolatban 10 véletlenszerűen kiválasztott esetet és a hozzájuk kapcsolódó dokumentációt vizsgáltam. A vizsgált eseteket az intézetparancsnok jogszerűnek, szükségesnek és arányosnak találta. Az intézetparancsnoki határozatok tartalmazták a kényszerítő eszköz alkalmazásának jogszerűségéről szóló indokokat. A kényszerítő eszközök alkalmazásáról minden esetben jelentés és látlelet készült. A kényszerítő eszközök alkalmazásának indokairól és körülményeiről az eseményekben érintett – vagy jelen lévő – őroket meghallgatási jegyzőkönyvben nyilatkoztatták.

A vizsgált esetek többségében a fogvatartottak bíróságra előállítás közben tanúsítottak agresszív magatartást, ezért – előzetes figyelmeztetést követően – lefogás és bilincs kényszerítő eszközöket alkalmaztak az őrok velük szemben. Több esetben a fogvatartottak a zárkában nem tudták fékezni indulataikat, ezért az őrok testi kényszerrel alkalmazták velük szemben.

Egy esetben a fogvatartott panasszal élt az intézetparancsnoki határozattal szemben. A fogvatartotti panaszt a BVOP elutasította és helybenhagyta az intézetparancsnok határozatát. A BVOP az intézetparancsnoknak írt levelében kifejtette, hogy a magatartási zavaros fogvatartottak meghallgatása során a feladat biztonságos végrehajtása érdekében pszichológus jelenléte minden esetben biztosítandó. A BVOP felhívta az intézetparancsnok figyelmét a megfelelő hangnem, a konfliktushelyzetek nyugodt, elsősorban verbális módon történő rendezésére, ami nagymértékben csökkentheti a fogvatartottak és a személyi állomány tagjai közötti incidensek előfordulását. Javasolta továbbá egyéni kezelési terv kidolgozását az érintett fogvatartottak tekintetében.

A CPT 3. általános jelentésének [CPT/Inf (93) 12] 68-69. pontjában a személyiségzavaros fogvatartottakkal kapcsolatban kifejtette, hogy az olyan egyéneknél, akiknél családi traumák, kábítószerfüggőség, a hatóságokkal szembeni konfliktusok vagy más szociális problémák tapasztalhatók, erőszakos magatartást tanúsíthatnak vagy öngyilkosságra lehetnek hajlamosak, és többnyire képtelenek arra, hogy visszafogják vagy kontrollálják magukat. Az ilyen egyének számára szociálterápiás programokat kell kidolgozni és a közösségi szempontok szerint felügyelni. A szociálterápiás programok és az egyéni kezelési tervek kidolgozása csökkenthetik a fogvatartottak megalázottságát, rossz önértékelését és gyűlöletét, felelősségérzetet keltenek bennük, továbbá felkészítik őket a visszailleszkedésre. Ezek a programok együtt járnak a személyi állomány aktív bevonásával és elkötelezettségével.

Egyetértek a BVOP álláspontjával és támogatom a pszichológusok aktív bevonását a fogvatartotti meghallgatásokba és az egyéni kezelési tervek elkészítésébe.

2.3.4. Rendkívüli események

Néhány, véletlenszerűen kiválasztott rendkívüli eseménnyel kapcsolatos iratot is megvizsgáltam. A rendkívüli esemény-jelentési naplóban a dolgozók megfelelően rögzítették a bekért rendkívüli eseményekkel kapcsolatos adatokat. A naplóban a jelentést adó tiszt a vizsgált esetekben leírta, hogy az intézetparancsnok a Központi Nyomozó Főügyészség illetékes osztályának továbbította az ismeretlen tettes által, hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazással kapcsolatos feljelentést. A bejegyzések tartalmazták a rendkívüli események sorszámát, idejét, a panasz leírását, a jelentés idejét, a jelentésadó és a jelentést vevő ügyeletes tiszt aláírását.

Az egyik rendkívüli eseményről szóló jelentésből kiderült, hogy a fogvatartott – tolmács segítségével – a reggeliosztás közben jelezte a körletfelügyelőnek, hogy kevésnek találta a részére kiadott felvágott mennyiségét. Ezután a körletfelügyelő a fogvatartottat a kezével meglökte, aki hátraesett és megütötte magát, majd a felügyelő bezárta a zárkaajtót. Két zárkatárs állította, hogy látták, ahogyan az őr a földre lökte a fogvatartottat. A kamerafelvételeket ellenőriztette a biztonsági osztály vezetője, azonban nem lehetett megállapítani a bántalmazást a felvételek alapján. Az orvos nem tapasztalt sérülést a látlelet szerint. A biztonsági tiszt utasítást adott a jelentések megírására, az orvosi látlelet és a meghallgatási jegyzőkönyvek felvételére, majd az

érintett körletfelügyelőt más szolgálati helyre szervezte. Az intézetparancsnok megtette a szükséges feljelentést.

A másik esetben a fogvatartott elmondta, hogy az egészségügyi osztályról felkísérte egy őr, aki meglökte, a lépcsőházban egyszer mellbe vágta és a torkánál fogva a falhoz szorította, végül gyomorszájon ütötte. A kamerafelvételeken nem látszott, hogy az őr bántalmazta volna a fogvatartottat. Az intézetparancsnok a fogvatartott panasza alapján ismeretlen tettes ellen feljelentést tett a Központi Nyomozó Főügyészség illetékes osztályán, hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás gyanúja miatt.

A rendelkezésemre bocsátott dokumentumok között volt több olyan jelentés is, amelyek egy másik bv. intézetben elkövetett bántalmazást írtak le. Ezeket az Intézet továbbította az érintett intézet ügyeletes tisztje felé.

A rendkívüli események dokumentálásával kapcsolatban nem észleltem alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülményt.

2.3.5. Szuicid prevenció

2016-ban is kiemelten foglalkozott az Intézet a fogvatartottak öngyilkosságának, öngyilkossági kísérleteinek és önkárosító magatartásának megelőzésével, megakadályozásával. Az Intézetben 2016-ban két öngyilkossági kísérlet történt.²⁸

Önkárosító magatartásra utaló szándék vagy önkárosító magatartás bekövetkezte esetén sürgős orvosi vizsgálat történik. Ha a fogvatartott írásban lemond öngyilkossági szándékáról, az orvos ellátja és minden esetben gyakoribb megfigyelését rendeli el. A reintegrációs tiszt jelzése alapján újabb orvosi vizsgálat lehetséges, emellett krízisintervenciós pszichiátriai vagy pszichológusi ellátás lehet indokolt, akár sürgősséggel is. Ha a fogvatartott nem mond le öngyilkossági szándékáról, sürgősséggel indokolt a pszichiátriai vizsgálata, külső pszichiátriai intézményben vagy közvetlenül az IMEI-ben.

Az Európai BörtönSzabályok 47.2 pontja szerint a börtönökben működő egészségügyi szolgálatnak kiemelt figyelmet kell fordítania az öngyilkosságok megelőzésére. A CPT 3. általános jelentése [CPT/Inf (93) 12] 57-59. pontjában kifejti, hogy az öngyilkosság-megelőzés a börtön egészségügyi szolgálatának feladatai közé tartozik. A börtön személyzetnek ismernie kell az öngyilkossági szándéokra utaló jeleket az egyéni munkakörtől függetlenül. Ehhez megfelelő képzést kell nyújtani a személyi állomány számára. Fokozottan meg kell figyelni azt a fogvatartottat, akiről megállapították, hogy öngyilkossági veszély fenyegeti. Meg kell akadályozni, hogy a veszélyeztetett személyek hozzáférjenek öngyilkosságra alkalmas eszközökhöz.

A Mandela Szabályok 30. c) pontja szerint a bv. intézménybe való bekerülést követő egészségügyi vizsgálat ki kell, hogy terjedjen a bebörtönzés következtében kialakult pszichológiai vagy egyéb stressz bármely jelének feltárására is, valamint ezek mellett biztosítani kell minden személyre szabott kezelést és intézkedést. Akiről megállapították, hogy öngyilkossági veszély fenyegeti, azt fokozottan meg kell figyelni, amíg csak szükséges.

A fogvatartottak öngyilkossági kísérletei megelőzésének és kezelésének módszereiről szóló 11/2010. (III. 26.) IRM utasítás (a továbbiakban: IRM utasítás) 2. pontja értelmében a fogvatartást végrehajtó szervek vezetői a rendkívüli eseménynek minősülő öngyilkossági kísérletekről és a befejezett öngyilkosságokról jelentést készítenek, amely tartalmazza az öngyilkossági kísérlet vagy öngyilkosság körülményeit, előzményeit. Fokozott körültekintéssel kell eljárni azon fogva tartottak esetében, akiknél hirtelen hangulatromlás, a kommunikáció beszűkülése tapasztalható, vagy öngyilkossági szándékot hangoztatnak²⁹. Az IRM utasítás 5. pontja szerint a fogvatartottakkal közvetlenül foglalkozó személyi állomány részére eligazítást kell tartani a megelőzéssel és ellátással kapcsolatos feladatok ismertetése érdekében.

²⁸ Önértékelő jelentés 34. o.

²⁹ IRM utasítás 3. pont.

A veszélyeztetett fogvatartott esetében – lehetőség szerint – kerülni kell az egyszemélyes elhelyezést, az izolált programokat, és mérlegelni kell a fegyelmi vagy biztonsági elkülönítést. Ha egyszemélyes elhelyezésre kerül sor, fokozott ellenőrzést kell végezni. A veszélyeztetett fogvatartott szállítása, előállítása, illetve munkáltatása, foglalkoztatása ideje alatt gondoskodni kell felügyeletéről.³⁰

A befogadás során dokumentálni kell a fogvatartott öngyilkosságra irányuló előzményi adatait. Kiemelt figyelmet kell fordítani a fiatalkorúakra, az értelmi fogyatékosokra, a pszichés problémákkal jelentkezőkre, az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltre, valamint a különleges biztonságú körleten elhelyezettekre.³¹

A büntetés-végrehajtás országos parancsnokának a fogvatartottak öngyilkossági cselekményeinek megelőzésével kapcsolatos feladatokról szóló 27/2017. (II. 15.) OP szakutasítása (a továbbiakban: OP szakutasítás) 2. pontja értelmében a fogvatartott egészségügyi befogadása során rögzíteni kell korábbi öngyilkossági cselekményeire vonatkozó adatait, valamint korábbi és fennálló pszichiátriai zavarait, kezeléseit.

A pszichológusi befogadás során a kockázati tényezők mellett fel kell térképezni a lehetséges védőfaktorokat is (pl. élő kapcsolati rendszer, családi támogatottság, aktív sportolás, gyermek születése).³² A pszichológus a rendelkezésre álló adatok alapján összefoglaló véleményt készít.³³ Az OP szakutasítás 8.1. pontja értelmében a befogadás és a fogvatartás során kiemelt figyelmet kell fordítani – többek között – a pszichiátriai betegséggel kezelt, a korábban öngyilkossági kísérletet elkövető fogvatartottakra. A veszélyeztetett fogvatartottakról szuicid nyilvántartást kell vezetni.³⁴ A szuicid nyilvántartásban szerepeltetni kell azon fogvatartottat, aki öngyilkossági cselekmény elkövetésére magas kockázatot mutat.³⁵ A szuicid nyilvántartásban szereplő fogvatartottak tevékenységének folyamatos figyelemmel kísérése érdekében kiemelt figyelmet kell fordítani az elhelyezésükre.³⁶ A szuicid listán lévő fogvatartottak esetében a fogvatartottak ellenőrzésének gyakoriságát egyénileg kell meghatározni oly módon, hogy a napi fogvatartotti tevékenység ellenőrzésén felül legalább három soron kívüli ellenőrzést kell végrehajtani.³⁷ Indokolt esetben egyéni kezelési utasítás készítését rendelheti el a bv. intézet vezetője.³⁸

A veszélyeztetettek nyilvántartásában azokat a fogvatartottakat szükséges szerepeltetni, akik esetében aktuálisan a szuicid cselekmény elkövetésének valószínűsége csekély, azonban a különböző okokból kialakult stresszhelyzetek következtében szuicid cselekmények elkövetése szempontjából veszélyeztetetteké válhatnak.³⁹ A veszélyeztetett fogvatartottak közé tartoznak az *önkárosító fogvatartottak*.⁴⁰ A fogvatartottakkal közvetlenül foglalkozó személyi állománynak figyelemmel kell kísérnie – többek között – a közösségen belüli konfliktushelyzeteket, a fogvatartottak pszichés állapotában, bv. intézeti és civil környezetében, a kapcsolati hálóban érzékelhető bárminemű változásokat, a fogvatartottak hangulatváltozásait.⁴¹

Az OP szakutasítás 62. pontja szerint az intézetparancsnok szorgalmazni köteles a veszélyeztetett fogvatartottak személyiségfejlesztő, gyógyító- vagy rehabilitációs programokon való részvételét.

³⁰ IRM utasítás 8. pont.

³¹ IRM utasítás 9. pont.

³² OP szakutasítás 5.2. pont.

³³ OP szakutasítás 5.3. pont.

³⁴ OP szakutasítás 11. pont.

³⁵ OP szakutasítás 22. pont.

³⁶ OP szakutasítás 31. pont.

³⁷ OP szakutasítás 32. pont.

³⁸ OP szakutasítás 35. pont.

³⁹ OP szakutasítás 38. pont.

⁴⁰ OP szakutasítás 39. b) pont.

⁴¹ OP szakutasítás 52. pont.

Az OP szakutasítás 68. pontja alapján a szuicid listán szereplő fogvatartottak kérelmeit kiemelt figyelemmel kell kezelni, indokolt esetben a kérelem soron kívüli ügyintézése szükséges. A 74. pont értelmében a bv. intézet pályázati tevékenysége során kiemelten törekednie kell a szuicid prevenció tárgyába sorolható egyéni és/vagy csoportos programok számának növelésére.

Az önkárosítás kapcsán ismét⁴² fel kívánom hívni a figyelmet, hogy „a börtönben az önkárosítás nem csupán figyelemfelkeltés lehet, hanem néha az életben maradás egyik eszköze is”. Az önkárosító személy a szakirodalom szerint nem akar meghalni, hanem éppen ellenkezőleg, egy fenyegető közegben életben akar maradni,⁴³ ezért kifejezetten fontos, hogy elsősorban pszichológus foglakozzon az önkárosítással, illetve az orvos az önkárosítót utalja a pszichológushoz.

A szuicid prevenció kapcsán alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülményt nem észleltem.

2.3.6. A személyi állomány oktatása, képzése

2016. április hónapban a személyi állomány tagjai továbbképzésen vettek részt, ahol 45 perces előadások során tájékoztatást kaptak a fegyelmi ügyek alakulásáról, különös tekintettel a fogvatartottak bántalmazásával kapcsolatos jogszabályi előírásokra, valamint más jogszabályi változásokról. Tárgyalták a generációs különbségek és egészségvédelem szerepét, szó esett a börtön kriminológiájáról, végül a pszichopátiáról tartott előadást a pszichológiai osztály vezetője.

Az oktatások kiemelt témakörei között szerepelt az országos vezetés által kiadott elvárások ismertetése, a tiltott tárgyak intézetbe történő bejutásának megelőzésével és megakadályozásával kapcsolatos feladatok összefoglalása, a kényszerítő eszközök alkalmazása, a fogvatartottak szuicid cselekményeinek megelőzése.⁴⁴

Az Intézet képzési tervében megjelent stresszkezelő tréning, a generációk közötti együttműködés és konfliktusok kezeléséről szóló előadás, hatékony kommunikáció, konfliktuskezelés és kiégés elleni tréning, tárgyalástechnikai kurzus.

A személyi állomány képzésére nagy gondot fordít az Intézet. Instruktori rendszer működik a munkatársak képzése érdekében, valamint az Intézet támogatja a továbbtanulást is⁴⁵.

A befogadó egészségügyi dolgozók munkája felelősségteljes. Az empátiás készségük fejlesztése elengedhetetlen, ami hozzájárulhat a személyzet kiégésének (burn out) megelőzéséhez.

A CPT 2. általános jelentésének [CPT/Inf (92) 3] 59. pontjában hangsúlyozza, hogy nagy jelentőséget tulajdonít a rendvédelmi szervek személyzete kiképzésének, amelynek során foglalkozni kell az emberi jogok témakörével is. A szabadságuktól megfosztott személyekkel szembeni rossz bánásmód ellen a legjobb garancia a rendőri és bv. szervezet dolgozóinak a megfelelő kiképzése.

A személyi állomány képzettsége és professzionalizmusa nagymértékben hatással van a fogvatartottakkal szembeni rossz bánásmód megelőzésére. A naprakész tudás és tapasztalat jelentősen mérsékelheti a személyi állomány és a fogvatartottak vagy a fogvatartottak egymás között felmerülő konfliktusainak előfordulását. Ezért továbbra is szükségesnek tartom a személyi állomány tagjainak folyamatos képzését.

2.4. Elhelyezési körülmények

Az I. objektum több, mint 100 éve épült, így az építészeti kialakítása sok tekintetben nem felelt meg a jelenkori előírásoknak. A Fővárosi Bv. Intézet túltelítettsége tovább nehezítette a megfelelő fogvatartotti elhelyezés és a személyzeti munkahelyek kialakításának lehetőségét⁴⁶. Az I.

⁴² Ld. a Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében tett látogatásról szóló jelentés (AJB-1423/2015) 19. oldalát.

⁴³ Solomon, Y., & Farrand, J. (1996). "Why don't you do it properly?" Young women who self-injure. *Journal of Adolescence*, 19, 111-119.

⁴⁴ Önértékelő jelentés 34. o.

⁴⁵ Önértékelő jelentés 20. o.

⁴⁶ Önértékelő jelentés 66. o.

objektum épületének állaga a korának megfelelő, emiatt a folyamatos karbantartás elkerülhetetlen volt. Jelentős problémát jelentett a falak vizesedése, ami az egész épület alagsorában megfigyelhető volt. A víz- és elektromos hálózat folyamatos cserére és karbantartásra szorult.⁴⁷ A nagy fogvatartotti fluktuáció miatt a zárkák felszerelése és bútorai folyamatosan javításra és felújításra szorultak. A fürdők állapota nem volt megfelelő, a tervek szerint 2017. évben volt várható a felújítás befejezése. A közösségi helyiségek és tantermek állapota megfelelő volt.⁴⁸

2.4.1. A zárka mérete, szellőzés, világítás

A harmadik emeleten egy 4 személyes zárkában 7 fogvatartott volt elhelyezve. A látogatócsoport mérései szerint a zárka mérete $4.61 \text{ m} \times 4.29 \text{ m} = 19.77 \text{ m}^2$ volt, így egy főre 2.82 m^2 mozgástér jutott. Egy 3 fő elhelyezésére alkalmas zárkában 2 fogvatartott tartózkodott. A zárka alapterülete $2.98 \text{ m} \times 5.31 \text{ m} = 15.82 \text{ m}^2$ volt, az egy főre eső mozgástér (3 fővel számolva) 5.27 m^2 -t tett ki.

A rendelkezésemre bocsátott iratok szerint a fegyelmi elkülönítő zárkák alapterülete 7.8 m^2 , amiből átlagosan 6.9 m^2 volt a hasznos alapterület (élettér). Az IM rendelet 121. § (1) bekezdése értelmében a zárkában vagy a lakóhelyiségben elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy minden elítélre hat köbméter légtér és egyéni elhelyezés esetén legalább hat, közösen elhelyezett elítéltek esetén személyenként legalább négy négyzetméter élettér jusson. A 121. § (2) bekezdése alapján Az élettér kiszámításakor a zárka vagy a lakóhelyiség alapterületéből az illemhely és a mosdó által elfoglalt területet – függetlenül attól, hogy ezek leválasztása megtörtént-e – figyelmen kívül kell hagyni.

Az előzetes letartóztatás végrehajtása során az IM rendelet 181. § (2) bekezdése szerint a zárkában elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy személyenként tíz köbméter légtér és négy négyzetméter élettér jusson.

Az első emeleten található legnagyobb zárka 19 m^2 -es alapterületéből 17.17 m^2 az élettér, ahová 4 fogvatartott helyezhető el, így egy főre 4.29 m^2 élettér jut. Az első szinten lévő legkisebb zárka 6.2 m^2 -es alapterületű, egy fő helyezhető el benne, 4.33 m^2 a rá eső élettér nagysága. A második és harmadik emeleten 17.1 m^2 a legnagyobb zárka alapterülete, mindkettőbe 3 fogvatartott helyezhető el, az egyik szinten 15.11 m^2 -es, a másikon 14.97 m^2 az élettér, vagyis az egy főre jutó mozgástér nagysága 5.03 , illetve 4.99 m^2 . A legkisebb, egyszemélyes zárka mérete mindkét szinten 6.7 m^2 , az élettér nagysága 5.1 m^2 . A negyedik emelet legnagyobb zárkája 18.8 m^2 -es, hasznos alapterülete 16.91 m^2 , 4 fogvatartott volt elhelyezhető ott, egy fogvatartottra így 4.22 m^2 élettér jutott. A szinten a legkisebb zárka mérete 7.5 m^2 volt, benne 5.99 m^2 élettér jutott az elhelyezhető egy fogvatartottnak.

A vizsgált dokumentumok szerint több zárkában – 2017. január 1-jétől – csökkentették az ott elhelyezhető fogvatartottak számát, feltehetően azért, hogy biztosítható legyen a jogszabályban előírt minimális élettér.

A CPT 21. általános jelentésének [CPT/Inf (2011) 28] 59. pontjában hangsúlyozta, hogy minden 6 m^2 -nél kisebb zárkát alkalmatlannak kell nyilvánítani a fogvatartottak elhelyezésére.

Megállapítom, hogy az egy fogvatartottra jutó élettér nagysága több egyéni elhelyezést lehetővé tevő zárkában nem érte el a 6 m^2 -t. Közös elhelyezés esetén teljesült az IM rendeletben előírt egy főre eső 4 m^2 -es élettér biztosítása. A jogszabályban előírtnál kisebb méretű zárkák élettere az Alaptörvény III. cikk (1) bekezdésében meghatározott embertelen bánásmód tilalmába ütköző visszáságatot okozott.

Néhány zárkában nehezen (vagy alig) lehetett kinyitni az ablakot, így a szellőzés nem volt megfelelő. A zárkák ablaka előtt áttetsző plexiből készült kilátásgátlók vannak, amelyek eredményeként jóval kevesebb fény jutott be a zárkába, és a levegő is megrekedt. „Nem lehet a kilátásgátlótól kilátni, nincs levegőnk, sötét van, nem jön be elég fény – nagyon nyomasztó így

⁴⁷ Önértékelő jelentés 47. o.

⁴⁸ Önértékelő jelentés 53. o.

bent lenni egész nap” – mondta egy fogvatartott. Többen kifogásolták, hogy a kilátásgátlók miatt nyáron elviselhetetlen a hőség a zárkában. A fogvatartottak szerint a nyílászárók szigetelése rossz, télen fáztak emiatt. Több helyen nem világított a fénycső, a zárkában sötét volt. Számos fogvatartott panaszkodott, hogy a zárkában csak lámpafénynél tudott olvasni, ugyanakkor a neoncsövek zavaróan vibráltak. A fogvatartottak megfáztak, mert nem volt fűtés a zárkájukban. Egy negyedik emeleti zárka WC-jében hónapok óta nem működött az elszívó. Több helyen is hiányzott a radiátorokról a csap, ami balesetveszélyt okozott.

Több fogvatartott sérelmezte, hogy egy légtérben kell élnie, ennie és aludnia – az elromlott szellőző miatt – a csatornából áradó szagokkal. A rossz közérzet, a folyamatos stressz acting out-hoz vezethet, mely irányulhat önmaguk, társaik vagy esetenként akár a személyzet ellen is.

A zárkák nem megfelelő szellőzése és világítása veszélyezteti az Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdésében meghatározott testi és lelki egészséghez való jog és az Alaptörvény III. cikk (1) bekezdésében leírt megalázó bánásmód tilalmának érvényesülését.

Az egyik zárka az ún. „női várakozó”, ahol a látogatás idején három női fogvatartott tartózkodott. A zárkában lévő két fekhely egyikén sem volt matrac. A WC rendkívül leromlott állapotban volt: a WC-ülőke összetört, a WC-csészét piszok és váladék borította. A WC szellőzőjének nyílását eltávolították, és egy falfirka szerint „1 tanga=kávész, cigi”, ami utalhat arra, hogy a női fehérenemű ezen értékekért cserélhető a fenti férfi zárkák lakóival, vagy kifejezheti a bent tartózkodók vágyait, fantáziáit. Az ott tartózkodó női fogvatartottak elmondták, hogy 5:30-tól 17:30-ig tartózkodnak a zárkában. Hozzáadték, hogy egyszerre akár 10-12 fő is összezsúfolódhat a helyiségben. Az egyik fogvatartott azt állította, hogy várandós és nagyon szeretné, ha legalább egy matrac lenne a zárkában, amire lefekhetne. A rendelkezésekre bocsátott orvosi dokumentumokból nem derült ki a fogvatartott terhessége, azonban mindhárman nyugtatókat szedtek.

Súlyos kumulatív traumás tüneteket okozhat a női várakozó rendkívül elhanyagolt állapota, a dohányfüstben és szellőtlen helyiségben való tartózkodás olyan körülmények között, hogy a fogvatartott le sem tud ülni a matrac nélküli ágyakra. A labilis pszichés állapotú fogvatartottak stresszel való megküzdését a lealacsonyító, kellemetlen környezet tovább csökkentheti, és ennek következtében fogvatartottak közötti erőszakot eredményezhet.

A zárkában a jogszabályban meghatározott férőhelyeket jóval meghaladó számú fogvatartott elhelyezése az Alaptörvény III. cikk (1) bekezdésében meghatározott megalázó bánásmóddal összefüggő visszaélést okoz.

2.4.2. Higiénia (fürdés, mosás, ágyneműcsere, élősködők)

A fogvatartottak egy héten háromszor fürödhetek meleg vízzel. A munkáltatásban részt vevő fogvatartottak minden nap tusolhattak. A fogvatartottak szerint a zuhanyzók fele nem működött, a fürdők falát penész borította. Több fogvatartott említette, hogy a fürdőben sokszor nincs meleg víz, egy zárkára 5-10 perc zuhanyzási idő jut. A zárkákban csak hideg víz volt, ezért a fogvatartottak hideg vízben moshatták a ruhájukat⁴⁹, így azok koszosak, rossz szagúak maradtak. Egy fogvatartott a merülő forraló segítségével melegítette a vizet⁵⁰, hogy a zárkájában minden nap meleg vízzel tudjon mosakodni. Az egyik zárkában lévő vízcsap tekerője hiányzott, nem lehetett megnyitni.

A fogvatartottak negyedévente egy fogkefét, havonta egy darab szappant, egy tubus fogkrémet, 4 tekeres WC-papírt, a nők havonta egy csomag eü. vattát, tampont, intimbetétet, a férfiak havonta 4 db eldobható borotvát, s amennyiben kérték borotvakrémet, valamint havonta egy flakon sampont kapnak. Igény szerint biztosítja számukra az Intézet a fogmosópoharat és a fésűt⁵¹.

⁴⁹ Ha a fogvatartott a saját ruháját szeretné kimosatni, azt 100 Ft/kg+ÁFA áron teheti meg.

⁵⁰ A fogvatartottak 200 Ft+ÁFA áron tudnak vízmelegítőt bérelni havonta.

⁵¹ A fogvatartottak ellátásának és elhelyezésének szabályairól szóló 30514-3/8/2017. számú parancsnoki intézkedés. 7. melléklete.

A negyedik emeleti zuhanyzó bejáratánál számos cső és csap hegyes csonkja (szabályozógomb nélkül) állt ki a falból, ami balesetveszélyt jelentett a szűk folyosón. Folytak a csapok és zuhanyok a negyedik emeleti fürdőben. A földszinti fürdő penészes volt, az egyik szerviz-szekrény ajtaját firkák borították. A zuhanyzóban éles tárgyakkal karcolt graffitik voltak láthatók. Ez arra utal, hogy a fogvatartottak a zuhanyzóba éles tárgyakat be tudnak vinni és azokat használni is tudják. A Bvtv. 129. § (3) bekezdés b) pontja értelmében a fogvatartott nem tarthat magánál olyan tárgyat, amely az intézet rendjét, a fogva tartás biztonságát, a szabadságvesztés végrehajtásának rendjét, vagy ezek fenntartását és ellenőrzését, illetve az elítélt vagy más személy testi épségét vagy egészségét veszélyezteti⁵². A zuhanyzóban használt éles tárgyak alkalmasak az önkárosításra és más fogvatartottak testi épségének veszélyeztetésére is.

Az a tény, hogy a fogvatartottak tiltott szúró és vágóeszközöket tarthatnak maguknál, feltehetően a nem kellően alapos ellenőrzések eredménye, ami veszélyezteti az Alaptörvény IV. cikke (1) bekezdésében foglalt személyi biztonsághoz való jog érvényesülését.

A személyi állomány tagjaival készített interjúkból az derült ki, hogy az Intézet karbantartó műhelye tud a zuhanyzók hibájáról (is), mégsem javítja meg azokat. *A kiálló csövek balesetveszélyesek. Az őrszemélyzet felelőssége ennek következtében jelentősen, esetenként irreális mértékben megnő, mely cinikus attitűdöt és kiegészít eredményezhet a személyi állomány körében.*

A zuhanyzók hibái az Alaptörvény II. cikkében meghatározott emberi méltósághoz való joggal összefüggő visszásságot okoztak. A kiálló, balesetveszélyes csövek veszélyeztetik a fogvatartottak és a személyi állomány – az Alaptörvény IV. cikke (1) bekezdésében biztosított – személyi biztonsághoz való jogának érvényesülését.

Egy elkülönítésben lévő fogvatartott zárkájában csupán egy néhány centiméter vastag fadeszka volt a „fekhely”, arra volt ráhelyezve a matrac és az ágynemű. A fogvatartottak elmondása szerint három-négy hét után kerül sor az ágyneműcserére, ami addigra nagyon elkoszolódik. Ugyanebben a zárkában a betonba öntött WC-csészének hiányzott az ülőkéje és a fedele, a WC-lehúzó elromlott, megrongálódott.

Egy dohányzó zárkában nem volt hamutál, a fogvatartottak egy pástétomos műanyag konzervdobozba gyűjtötték a hamut és a csikkeket.

A CPT 21. általános jelentésének [CPT/Inf (2011) 28] 58. pontjában kifejtette, hogy a magánzárkákban ugyanazon minimumszabályoknak kell megfelelniük, mint amelyek a többi körletre érvényesek. Megfelelő méretűeknek kell lenniük, természetes fénynek kell bejutnia és mesterséges világítással is rendelkezniük kell, valamint követelmény a megfelelő fűtés, szellőzés és illemhely is.

A fadeszkból összetákolat fekhely nem biztosította a fogvatartott megfelelő pihenését. A három vagy négybetente történő ágyneműcsere nem elegendő. A WC-ről hiányzó ülőke és fedő, a nem működő WC-lehúzó és a hiányzó hamutál szintén nem felelt meg a zárkákban elvárható minimális követelményeknek.

Az összetákolat ágykeret, a WC hiányzó fedele és ülőkéje, a nem működő WC-lehúzó, a vízcsapokról hiányzó tekerők, valamint a zárkából hiányzó hamutál az Alaptörvény az Alaptörvény II. cikkében meghatározott emberi méltósághoz való joggal összefüggő visszásságot okozott.

Néhány fogvatartott csótányt, poloskát vagy más élősködőket látott a zárkákban. Egyikük meg is mutatta a lábán lévő poloskacsípést. A 70/2016. számú intézetparancsnoki intézkedés⁵³ 4. sz. melléklete alapján félévente kell poloskairtást végezni az Intézet helyiségeiben. Minden fogvatartottat írásban tájékoztatnak a befogadás során a fertőtlenítéssel kapcsolatos kötelezettségekről. A fertőzött zárkákról a reintegrációs tisztek folyamatosan fűzetet vezetnek. Szükség esetén soron kívüli kártevőirtást rendelnek el ezekben a zárkákban. A megrendelésekről nyilvántartás készül. A rendelkezésemre álló iratok szerint 2017. január-március között öt

⁵² Az önkárosításra és a fogvatartottak testi épségének veszélyeztetésére alkalmas éles tárgyakkal kapcsolatban ld. a Somogy Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben tett látogatásomról szóló jelentés (AJB-3865/2016) 10. oldalát.

⁵³ A fogvatartottak elhelyezésére szolgáló helyiségek fertőtlenítésével és a személyi állomány elhelyezésére szolgáló szálló férőhelyek megelőző rovarirtásával kapcsolatos feladatok végrehajtásának szabályozásáról.

alkalommal rendeltek kártevőirtást, 2016. májusban és szeptemberben volt két teljes körű irtás, míg a többi esetben az érintett zárkákat, a körletfolyósokat, fürdőket, ételosztó helyiségeket, az eü. öltözőt és konyhát, valamint a nevelői irodákat tisztították meg a kártevőktől.

A Bvtv. 122. § a) pontja alapján az elítélt jogosult a higiéniai feltételeknek megfelelő egészséges elhelyezésre. Ha a zárkában csótányok, poloskák szaladgálnak, az nem felel meg az egészséges elhelyezés követelményének, ami *veszélyezteteti az Alaptörvény XX. cikke (1) bekezdésében leírt testi és lelki egészséghez való jog érvényesülését, hogy a zárkákban élősködők tanyáznak.*

2.5. Kapcsolattartás

A kapcsolattartás történhet az Intézetben belül és kívül, látogató fogadásával, csomagfogadással és -küldéssel, eltávozással, kimaradással. Tartalmi és biztonsági szempontból a reintegrációs tisztek ellenőrizhetik a levelezést.⁵⁴

Az Intézetben számos külföldi fogvatartott volt elhelyezve. Az Intézmény parancsnoka elmondta, hogy a közös nyelvet beszélő külföldi fogvatartottak esetén törekednek arra, hogy lehetőség szerint egy zárkában helyezték el őket. Az egyik külföldi fogvatartott többször kérte, hogy helyezték át olyan zárkába, ahol szót ért a fogvatartott társaival. Könnyeivel küszködve számolt be arról, hogy szörnyű érzés volt olyan zárkában élni, ahol senkivel sem tudott beszélgetni. Hiába kérte az őrkötől, hogy vele azonos állampolgárságú fogvatartottakkal tegyék egy zárkába, a kérését nem teljesítették. A beszélgetés közben kétszer sírva fakadt a fogvatartott. A bezártság, a semmittevés és az, hogy a zárkatársaival nem értett szót, kifejezetten rossz pszichés állapotot idézett elő nála.

A külföldi fogvatartottak befogadása során az Intézet társosztályain dolgozó, idegen nyelveket beszélő tagjai is segítik a reintegrációs tisztek munkáját tolmácsolással. Az Intézet a reintegrációs tiszti és az orvosi befogadások során néhány alkalommal igénybe vett hivatalos tolmácsot⁵⁵. A külképviseletek munkatársai rendszeresen látogatják a küldő államok állampolgárait, esetenként írásos tájokoztatást kérnek meghatározott kérdésekben. Az Intézet hatékonyan együttműködik a külképviseletekkel.

Az Alaptörvény II. cikkében meghatározott emberi méltósághoz való joggal összefüggő visszasságot valósít meg az a helyzet, ha a külföldi fogvatartott számára nem biztosított, hogy érdemben tudjon kommunikálni a személyi állomány tagjaival. A külföldi fogvatartottak elhelyezésekor törekedni kell arra, hogy az azonos nyelvet beszélők közös zárkába kerüljenek.

A fogvatartottak a kiosztott bv. telefonon tudják tartani a kapcsolatot a védőjükkel és a hozzátartozóikkal. A fogvatartottak kifogásolták a rendkívül magas belföldi és főleg külföldi (bizonyos esetekben megközelíti a 700 Ft/perces) percdíjakat. A védővel folytatott telefonbeszélgetés időtartama nem korlátozott. A védők által kezdeményezett telefonhívások gördülékeny végrehajtását biztosítja az a telefonvonal, amelyet az Intézet kizárólag ebből a célból üzemeltet.⁵⁶

Néhány fogvatartott csak több héttel vagy hónappal a bekerülése után kapott bv. telefont. Volt olyan fogvatartott is, aki csupán levélben tudott kapcsolatot tartani a családjával, mert nem kapott bv. telefont. Az intézeti mobiltelefonok használatáról szól a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet parancsnokának 27. számú intézkedése⁵⁷. Eszerint a mobiltelefonokat a befogadást követő munkanapon adja ki a raktáros a fogvatartottak részére. A fogvatartott egy nyilatkozat kitöltésével dönthet úgy is, hogy lemond a mobiltelefon igénybevételéről – a nyilatkozat visszavonható.

⁵⁴ A fénymásolás 8 Ft/lap+ ÁFA-ba kerül.

⁵⁵ Önértékelő jelentés 26. o.

⁵⁶ Önértékelő jelentés 28. o.

⁵⁷ A Telekom hálózatos, nem nyilvános mobil távközlési szolgáltatás fogvatartottak részére történő működtetésével kapcsolatos intézeti feladatok végrehajtása, valamint a Fővárosi Bv. Intézetben elhelyezett fogvatartottak telefonálásának szabályozása. 30514-3/27/2017. int. számú parancsnoki intézkedés. (2017. 03. 20.)

2017. július 1-je óta a bv. telefon letéti díja 35000 Ft, amely a fogvatartottak és hozzátartozóik számára megterhelő anyagi kiadást jelent, sokan nem tudják kifizetni ezt az összeget, ezért nem tudnak élni ezzel a kapcsolattartási lehetőséggel⁵⁸.

Fegyelmi és biztonsági elkülönítésben lévő fogvatartott nem tarthatja magánál a mobiltelefont, azt a fegyelmi zárka előterében található zárkaszekrényben kell elhelyezni. A telefonkészülék rongálódása vagy eltűnése miatt kártérítési és fegyelmi eljárást kell indítani a fogvatartottal szemben. A fogvatartott a meghibásodott készülék javításának ideje alatt ún. helyettesítő készüléket (HT) használhat, amit kérelmi lapon igényelhet. A HT percdíja a többi hívással megegyező. A HT készüléket a fogvatartott csak egy-egy hívás idejére kaphatja meg. A mobiltelefont 1500, 3000, 5000 és 10000 Ft-os összeggel lehet feltölteni. A telefonhívások díjait az alábbi táblázat mutatja be.

Hívásirány	Nettó egységár (Ft/perc)	Bruttó egységár (Ft/perc)
helyi hívás	64	81
mobiltelefon hálózatba (Vodafone, T-Mobile, Telenor)	73	93
Nemzetközi 1	98	124
Nemzetközi 2-5	153	194
Nemzetközi 6	175	222
Nemzetközi 7	197	250
Nemzetközi 8-10	274	348
Nemzetközi 11	538	683

1. táblázat: az Intézetből indított telefonhívások percdíja

Az Intézetből indított telefonhívások magas percdíja és a bv. fon letéti díjának nagysága jelentősen korlátozza a hozzátartozókkal való kapcsolattartás lehetőségét, ezáltal akadályozza a fogvatartottak kapcsolattartás tisztelőben tartásához való – az Alaptörvény VI. cikke (1) bekezdésében kifejtett – jogának érvényesülését.

A külföldi fogvatartottaknak – amennyiben nem rendelkeznek letéti pénzzel – biztosítja az Intézet havi egy alkalommal, hogy írásban kapcsolatot tarthassanak hozzátartozóikkal.

A fogvatartottakat családtagjaik is látogatták. A látogatások száma és időtartama végrehajtási fokozatonként változik. A látogatófogadás során egymással szemben, egymás mellé helyezett asztaloknál ülnek a fogvatartottak és a látogatók. A fogvatartottak ülnek a fal felől, a látogatók a szoba közepe felé néznek. A plexilappal elválasztott beszélőnél *az iratátadó nyílás rendkívül szűk*, ami megnehezíti a fogvatartott és a védő közötti iratcserét, így nincs mód nagyobb terjedelmű iratköteg (pl. tárgyalási jegyzőkönyv) átadására. Az Intézetben kiemelt figyelmet fordítanak a *gyermekbarát körülmények* kialakítására. A látogatóba érkező gyermekek a látogatás közben szabadon felállhatnak, és a játszósarokba mehetnek, ahol plüssfigurák várják őket, színezhetnek, könyvet nézegethetnek kisasztalnál ülve vagy a szőnyegen.

Az enyhébb végrehajtási szabályok (EVSZ) hatálya alá tartozó fogvatartottak elhelyezésére EVSZ zárkák működnek az Intézetben. Az EVSZ hatálya alá tartozó fogvatartottak kérelmezhetik az Intézet elhagyását, látogató fogadását az Intézetten kívül, 24 vagy 48 órát meg nem haladó eltávozást. A progresszív rezsimszabályok keretein belül az Intézetten kívüli

⁵⁸ A Hivatalomhoz érkezett számos egyéni beadvány kapcsán a büntetés-végrehajtási intézetekben a látogatófogadás új körülményeivel, a kapcsolattartás rendjével, a zárkában található tárgyak korlátozásával és a fogvatartotti mobiltelefon használatához kötődő óvadékkal összefüggésben a belügyminiszter, az igazságügyi miniszter, valamint a legfőbb ügyész állásfoglalását kértem.

látogatófogadást, eltávozást, kimaradást. Kiemelkedő teljesítmény és kifogástalan viselkedés jutalmazásaként eltávozás vagy kimaradás is engedélyezhető.

A személyi állomány és a fogvatartottak közötti párbeszéd érdekében *fogvatartotti fórumokat* tartottak, ahol a szakterületi vezetők reagáltak a fogvatartottak közösséget érintő kérdéseire.⁵⁹

A látogatócsoport a külföldi fogvatartottak kapcsolattartásával és a gyermekbarát látogatófogadás körülményeivel kapcsolatban alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülményt nem észlelt. A nagyobb terjedelmű iratok könnyebb átadása miatt átgondolásra javaslom az Intézet parancsnokának az iratátadó nyílás megnagyobbítását.

2.6. A zárkák ellenőrzése

A fogvatartottak rendszeresen kapnak csomagot. Két fogvatartott beszámolt arról, hogy az Intézetbe kábítószereket juttattak be pl. fogkrémbe. Tudomásuk szerint ezekben az ügyekben a személyi állomány is közreműködött. „Pénzért mindent meg lehet tenni” – fogalmazott egyikük. A személyi állomány megkérdezett tagjainak egyáltalán nem volt tudomása arról, hogy az Intézetbe kábítószert lehetne becsempészni.

A reintegrációs tisztek naponta két alkalommal találkoznak a fogvatartottakkal. Ilyenkor meghallgatják a fogvatartottak kérelmeit, kiosztják a leveleket. Az ellenőrzéseket a körletfelügyelők végzik. Három típusú ellenőrzés történik a zárkában: biztonsági ellenőrzést, biztonsági vizsgálatot és biztonsági szemlét. A biztonsági ellenőrzést elsősorban a rongálások felderítése érdekében tartják, ennek során a nyílászáró szerkezeteket, a berendezési- és felszerelési tárgyak állapotát, a falak, a mennyezet, a padló és a rácsok épségét ellenőrzik. Az ellenőrzésnél a fogvatartott nem lehet jelen. A biztonsági vizsgálat a fogvatartás rendjét veszélyeztető tiltott tárgyak felkutatására szolgál. A biztonsági vizsgálat során átvizsgálják a fogvatartott személyes használati tárgyait is, szükség esetén motozást is foganatosítanak. Ez a vizsgálat a nap folyamán bármikor végrehajtható, akkor is, ha a fogvatartott nincs jelen. Ilyen esetben jegyzőkönyvet vesznek fel – két tanú jelenlétében és aláírásával – a személyes tárgyak átkutatásáról, a jegyzőkönyv egy példányát később a fogvatartott is megkapja.

Az Intézetben a fogvatartottak zárkáira kiterjedő ellenőrzések mellett átfogó biztonsági szemlét is végrehajtanak. A biztonsági szemle során az Intézet valamennyi helyiségét megvizsgálják és ellenőrzik a biztonsági berendezéseket, azok használatát. A szemle eredményeit értékelik, amely alapján javaslatot tesznek a biztonsági rendszer javítására vagy belső szabályzat módosítására.

A fogvatartottak és a személyi állomány néhány tagja szerint az Intézetben jelen vannak az ún. legal highs-ok (legális hangulatjavító szerek), amelyeknek a jelenléte súlyos feszültséget, agressziót, kiszámíthatatlan magatartást, geng-szerveződést okozhat.

A legális hangulatjavító szerek jelenléte az Intézetben veszélyezteti az Alaptörvény XX. cikke (1) bekezdésében meghatározott testi és lelki egészséghez való jog érvényesülését.

2.7. Szabadidős tevékenységek

A fogvatartottak naponta egy órát tölthetnek a szabad levegőn, de nem mindenki él a lehetőséggel. Az egyik fogvatartott elmondása szerint az őnök gyakran „megfeledkeznek” arról, hogy a fogvatartottak naponta egy órát tölthetnek a szabad levegőn. Az őnök kötelesek biztosítani a fogvatartottak számára, hogy napi egy órát a szabad levegőn tartózkodhassanak. Leginkább a sétaudvaron található fitness eszközöket használják a fogvatartottak, ugyanis a kondicionálóterem használatáért fizetni kell (havi 1000 Ft) és erre nem szánnak pénzt⁶⁰. A fogvatartottak közül legtöbben TV-t néztek napközben. A televíziónézésen, a szabad levegőn tartózkodáson és a

⁵⁹ Önértékelő jelentés 26. o.

⁶⁰ A kondicionáló terem használati díja havonta 800 Ft/fő+ÁFA.

kondicionáló terem használatán kívül – a fogvatartottak elmondása szerint – nincs más szabadidős tevékenység: „egész nap nincs mit csinálni”. Egy másik fogvatartott szerint csak a könyvtárban és pingpongozással tudja tölteni a szabadidejét. Egy harmadik fogvatartott kifogásolta, hogy csak betonon lehet futballozni, más program nincsen.

Az Intézetben kiemelt fontossággal bírtak a személyi állomány által szervezett szabadidős és kulturális programok, megemlékezések, vetélkedők és sporttevékenységek, hogy csökkentsék a fogvatartottak zárkában töltött idejét.⁶¹ A női fogvatartottak körében népszerű volt a hímzés, az ajándéktárgy készítés és az aerobic. Az Intézetben teljesen felújított a sétaudvart, a korábbi 5 helyett 6 elválasztott rész áll a fogvatartottak rendelkezésére.⁶²

A fogvatartottak 2016-ban 6 alkalommal vettek részt csoportos kimaradáson. A reintegrációs tisztek hetente csoportfoglalkozásokat tartottak a szabadulás előtt álló fogvatartottaknak. Kéthavonta vehettek részt családi istentiszteleten a fogvatartottak. Az Intézet 15 fogvatartottal készült a II. Országos Börtönszínházi Találkozóra. A reintegrációs tisztek irányításával a kiemelkedő ünnepeken megemlékezést tartottak (március 15., húsvét, anyák napja, augusztus 20., október 23., karácsony).⁶³

A fogvatartottak számára rendkívül fontos a zárkán kívül eltöltött idő mennyisége és a zárkán kívül végzett (szabadidős) tevékenységek minősége. *Amennyiben nem jutnak ki a szabad levegőre – az örök „feledékenysége” miatt – és még ez a minimális mozgási lehetőség sem adott számukra, inkapacitációs börtönálmoboz⁶⁴,⁶⁵ vezethet⁶⁶. A sportudvarok sivar betonburkolata helyett műfüves sportpályák kiépítése sokat javíthatna a fogvatartottak hangulatán és nagyobb ösztönző ereje lenne, hogy minél több fogvatartott töltsen a szabadidejét a zárkán kívül.*

Egy reintegrációs tiszt elmondta, hogy célzott foglalkozásokat tartanak, hétvégén például kézműves foglalkozáson és filmvetítésen vehetnek részt a fogvatartottak. A fogvatartottak bevizsgálás után használhatják a saját televíziójukat. Az egyik szinten található 25 zárkából 3-ban volt saját TV, 8 zárkában pedig az Intézet által biztosított készüléket nézhették a fogvatartottak. Az osztályon elérhető volt még néhány intézeti TV is, amelyek kiadását a fogvatartottak kérelmezheték.

A CPT 2. általános jelentése [CPT/Inf (92) 3] 47. pontjában kifejtette, hogy a kielégítő foglalkoztatás és a programok (munka, tanulás, sportolás stb.) alapvetően fontosak a fogvatartottak jóléte szempontjából. Nem lehet megengedni, hogy a fogvatartottak tétlenül üldögéljenek a zárkában. A CPT álláspontja szerint arra kell törekedni, hogy a bv. intézetekben a fogvatartottak a nap jelentős részét a zárkán kívül töltsék, célirányos és változatos tevékenységekkel. A testület kiemelte, hogy minden fogvatartottnak biztosítani kell a lehetőséget, hogy minden nap legalább egy órát a szabad levegőn tölthessen.

Folyamatosan törekedni kell arra, hogy a reintegrációs tisztek a fogvatartottak minél nagyobb részét vonják be az egyes tevékenységekbe, amiből szükséges a változatos programok szervezése. A fogvatartottak

⁶¹ Önértékelő jelentés 26. o.

⁶² Önértékelő jelentés 33. o.

⁶³ Önértékelő jelentés 27. o.

⁶⁴ A börtönbüntetésnek elsősorban semlegesítő, társadalomvédelmi (inkapacitációs) funkciót szán a kriminálpolitika. A súlyos bűncselekmények elkövetőit életfogytig tartó szabadságvesztéssel „kivonják a társadalomból”. A kisebb súlyú bűncselekmények elkövetőinek többsége is napi 23 órát tölt a zárkában tétlenül. A tapasztalatok szerint a fogvatartottak nem motiváltak a bv. intézetekben szervezett programokban való részvételre. A börtönártalmak legsúlyosabb következménye lehet az önkárosítás, öngyilkosság. In: Borbíró Andrea - Gönczöl Katalin- Kerezi Klára - Lévay Miklós: Kriminológia. Wolters Kluwer, 2017.

⁶⁵ Inkapacitációs ártalom: a börtönbüntetés után a fogvatartott azért nem tud beilleszkedni a társadalomba, mert a börtön passzívvá teszi, és a szabadulása után passzív társadalommal találkozik. Ez a passzivitás az egykori fogvatartottakat jelentősen marginalizálja, és ezért ismét a bűnözés felé sodorja. Pl. alacsony foglalkoztatás, börtönhotel hatás. Ld. Ruzsonyi Péter: A börtön mint veszélyforrás 33. o. <http://www.pecshor.hu/periodika/XVI/ruzsonyi.pdf>

⁶⁶ Bővebben ld. Fliegauf Gergely–Ránki Sára: Fogvatartott gondolatok. L'Harmattan, Budapest, 2007.

rendszeresen tétlensége, a zárkába való folyamatos bezártsága veszélyezteti az Alaptörvény XX. cikke (1) bekezdésében meghatározott testi és lelki egészséghez való jog érvényesülését.

2.8. A fogvatartottak oktatása, foglalkoztatása

Az Intézet folyamatosan törekszik a fogvatartottak képzésének támogatására és foglalkoztatására. A 2015/2016. tanévben általános iskolát végzett fogvatartottak számát az alábbi táblázat mutatja be.

osztály	fő
5-6.	15
7-8.	26
9.	19

2. táblázat: a 2015/2016. tanévben általános iskolát végzettek száma

A 2016/2017. tanévben a III. objektumban nem indult általános iskolai oktatás, a jelentkezők csekély száma miatt. A II. objektumban 7-8. osztályban 22 női fogvatartott tanult. Gimnázium 9. osztályban a két objektumban összesen 64, a 10. osztályban 21 személy tanult. További 1 magántanuló gimnáziumi képzésbe való bevonása volt folyamatban.

Villanyszerelő és szakácsképzést indított az Intézet, 18 szakács és 15 villanyszerelő szakmát tanuló fogvatartott részvételével. A reintegráció szempontjából jelentős eredményként könyvelte el az Intézet, hogy 1 korábbi fogvatartott szabad emberként is folytatta tanulmányait.⁶⁷

A Fővárosi Bv. Intézet a 2017. év egyik fő feladatákként határozta meg a fogvatartottak minél szélesebb körének iskolarendszerű és egyéb szakképzésekbe történő bevonását, társadalmilag hasznos és piacképes szakképzettségek biztosítását a reintegráció hatékonyságának elősegítése érdekében.⁶⁸

A Nelson Mandela Szabályok 104.1. pontja értelmében rendelkezéseket kell hozni a fogvatartottak oktatása érdekében. Az írástudatlan és fiatal fogvatartottak esetében annak kötelezőnek kell lennie, és a börtön vezetőségének különös figyelmet kell rá fordítania.

A Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében tett látogatásomról szóló jelentésemben (AJB-685/2017) is kifejtettem, hogy az írástudatlan fogvatartottak hosszú távú szociális beilleszkedésének biztosítása érdekében ösztönözni kell őket, hogy az alapfokú oktatásban részt vegyenek.

Továbbra is támogatom a bv. intézetek azon törekvéseit, amelyek a fogvatartottak számára biztosítják a tanulás lehetőségét. A fogvatartottak oktatásával, foglalkoztatásával kapcsolatban visszásságra utaló körülményt nem állapítottam meg.

2.9. Élelmezés

A Bvtv. 122. § a) pontja értelmében az elítélt jogosult az egészségi állapotának és a szabadságvesztés végrehajtása alatti tevékenységének megfelelő élelmezésre. A fogvatartottak élelmezésére vonatkozó általános kérdéseket a látogatócsoport köztisztviselő tagjai tették fel a fogvatartottaknak, míg a szakmai szempontokat dietetikus szakértő vizsgálta. Az adminisztráció egy központi helyen történik, ezért nem volt lehetőség személyesen konzultálni az élelmezésvezetővel. A szükséges dokumentumokat elektronikus úton juttatták el a dietetikusnak.

A fogvatartottak számára nem az Intézetben, hanem egy központi konyhában főzték az ételt. A személyi állomány részére helyben készültek az ételek. Élelmezésvezető tervezte meg a fogvatartottak alap étlapjait, míg a diétás étlapokat az Intézet szerződéses dietetikus készítette el.

⁶⁷ Önértékelő jelentés 27. o.

⁶⁸ Önértékelő jelentés 7. o.

A fogvatartottak számára az ételeket szintenként tálalták, a szinteken pedig egyéni dobozokba osztották szét. A fogvatartottak ezekből a dobozokból fogyasztották el az ételt a zárkában, saját evőeszközzel. Többen panaszkodtak a műanyag evőeszközök minőségére, ugyanis ha eltörtek, addig nem tudtak mivel enni, amíg nem vettek új evőeszközt a boltban. Egy fogvatartott elmondta, hogy napokig nem volt kanala, villája, így mástól kellett kérnie.

A dobozokat az emeleten kialakított mosogatóhelyiségekben tisztítják. A fogvatartottak a zárkájukban mosogatják el az evőeszközeiket, amelyhez az Intézet heti rendszerességgel biztosít tisztítószert.

A látogatócsoport tagjainak nyilatkozó fogvatartottak szerint *az étel mennyisége kevés, a minősége rossz volt.* Húst, friss zöldséget, gyümölcsöt alig kaptak, az ételekben kevés a vitamin, és a tápértékük is alacsony. A fűszerezés hiánya miatt íztelennek találták az ételeket. Néhányuk szerint romlott ételeket is adtak nekik.

A látogatásban közreműködő dietetikus szakértő négy fogvatartottal készített interjút. Egy diabétesz-diétán lévő fogvatartott panaszkodott az étkezésre, mert a reggel megkapott (két kisétkezésre kell beosztani a diabetikus mini dzsemet, vaját, kefirt) nyersanyagokat reggel rögtön elfogyasztja. Tudomása volt róla, hogy azokat a nyersanyagokat el kellene tennie tízórára és uzsonnára. Elmondása szerint 4 év alatt 7-8 kg-ot fogyott és romlott a látása. A boltban szokott vásárolni zöldséget, gyümölcsöt. Időnként, ha hypoglikémiás rosszullete volt, kapott segítséget az őroktól (szőlőcukrot adnak neki). *A nem megfelelően tartott diéta következtében romlik a fogvatartott állapota, amely nem elsősorban az Intézmény étkeztetési körülményeiből, hanem a fogvatartott nem megfelelő hozzáállásából – felelőtlen magatartásából – fakad.*

Egy másik – purinszegény diétás – fogvatartott elmondta, hogy az Intézetben alakult ki a betegsége (magas húgysavszint), amire gyógyszert szed és diétát tart. Kevésnek tartotta a zöldség és gyümölcs adagját, a tejtermékek gyakoriságát. Az elmúlt 2 évben elmondása szerint 20 kg-ot fogyott, amit az Intézetben uralkodó stressznek és a sör hiányának tulajdonított.

Egy tejfehérje-allergiás fogvatartott már 11 éve diétázott, 2011 óta tartózkodott különféle bv. intézetekben. Elmondta, hogy napi háromszori étkezést biztosítanak számára, a testsúlya nem változott. A vásárlási lehetőséget igénybe veszi, főleg zöldséget és gyümölcsöt szokott vásárolni.

A negyedik – vegetáriánus – fogvatartott leukémiás volt, ezért alternatív étrendet javasolt neki az orvos, amit be is tart. Szóját nem fogyaszthatott allergiás reakció miatt. Az Intézetben külön főztek neki.

A fogvatartottak ételmezésére vonatkozó szabályozás alapjait a büntetés-végrehajtási szervek tevékenységével kapcsolatos közegészségügyi követelményekről, a közegészségügyi feladatok ellátásának, valamint az Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálatvaló együttműködés rendjéről szóló 30/2003. (VII. 18.) IM-ESzCsM együttes rendelet (a továbbiakban: IM-ESzCsM együttes rendelet) 4. § (1) bekezdésének b) pontja fekteti le, mely szerint „az ételmezés és táplálkozás-egészségügyi tevékenység keretében (...) a fogva tartott részére a végzett munka jellegének, az egészségi állapotnak és az életkornak megfelelő étrendet kell biztosítani. A bv. intézet lehetőségeinek függvényében egyéb követelmények, így különösen a változatosság, az évszakváltás, az arányos tápanyagelosztás, a komplettálás érvényesülését is biztosítani kell.”

A közétkeztetésre vonatkozó táplálkozás-egészségügyi előírásokról szóló 37/2014. (IV. 30.) EMMI rendelet (a továbbiakban: közétkeztetési rendelet) 1. § (1) bekezdés b) pontja határozza meg a rendelet hatályát (közétkeztető). A 2. § (1) bekezdés 14. pontja definiálja a közétkeztetés fogalmát. A hivatkozott jogszabályhelyek a fogvatartott-ellátást nem sorolják a közétkeztetés fogalmi körébe.

A fogvatartottak ételmezési ellátásának szabályozását a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának az ételmezési ellátás és gazdálkodás rendjéről szóló 35/2015. (IV. 28.) OP szakutasítása tartalmazza (a továbbiakban: ételmezési OP szakutasítás). Az ételmezési OP szakutasítás 7. pontja szerint a normaételmezés keretén belül a fogvatartottaknak napi háromszori

étkezést kell biztosítani, amelyből legalább egy étkezésnek meleg étkezésnek kell lennie. *Az Intézményben megvalósult ez a feltétel.*

Az ételmezési OP szakutasítás 8. pontja értelmében a fogvatartottakra vonatkozó ételmezési normákat a BVOP állapítja meg. A szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet (a továbbiakban: IM rendelet) 128. §-a további előírásokat tartalmaz a fogvatartottak ételmezésével kapcsolatban. Az IM rendelet 6. számú melléklete tartalmazza az elítéltek egy napra eső „ételmezési normáját”, megadva a biztosítandó energiabeviteli értéket kJ-ban (kilojoule). A nem dolgozó elítélt részére 9 200-10 000 kJ, a könnyű testi munkát végző és a fiatalok elítélt részére 13 400-15 000 kJ, a nehéz testi munkát végző elítélt részére 14 700-16 300 kJ, a kórházi ápolás ideje alatt, ha a bv. orvos másként nem rendelkezik 12 600-13 400 kJ, a bv. orvosi javaslat alapján fogyasztó, illetve roboráló étrend esetén 3200-16 800 kJ energiabeviteli értékű ételmelet kell biztosítani. *A vizsgált étlapok megfeleltek az energiabeviteli értékeknek az alapétlapok tekintetében.*⁶⁹ Az Intézetben QB szoftvert használtak a tápanyagszámításhoz. *Az étlapok megfeleltek a pontos tápanyagszámításra vonatkozó előírásoknak.*

Az alap étlap változatossági mutatója 87% volt. A 20 ételmezési nap alatt négyszer fordult elő párolt rizs, kétszer főtt burgonya, négy alkalommal főtt tészta és lecsós ragu kétszer. Az egész napi energiabevitel vonatkozásában a tápanyageloszlás 30 nap átlagát tekintve kb. 33% zsiradékból származik. Ez mindössze 10%-kal haladja meg a közétkeztetési rendeletben meghatározott zsiradékbeviteli értéket. Naponta 400 g kenyeret adnak a fogvatartottaknak. Friss zöldség vagy gyümölcs hetente egyszer biztosított, *ami a közétkeztetési rendelethez viszonyítva minimális. Ritkán kapnak tejet és tejtermékeket a fogvatartottak az Intézetben.* Legfeljebb heti három alkalommal fordult elő sajt, tejes ital vagy joghurt, *ami a közétkeztetési rendelet előírásainak nem felel meg,* azonban az ételmezési OP szakutasítás ezt nem szabályozza. *A fogvatartottak gyümölccsel, zöldséggel és tejtermékekkel kapcsolatos hiányérzetét a dietetikus szakvéleménye is alátámasztotta.* A közétkeztetési rendelet és az ételmezési OP szakutasítás étrendtervezési szabályai közül a *változatossági mutatóra vonatkozó előírásoknak megfeleltek az étlapok.*

A közétkeztetési rendelet 5. §-a vonatkozik az ellátás során biztosítandó étkezések számára. Jelen esetben napi háromszori főétel biztosított. Az Intézetben található boltban ún. „kiételzés” során a fogvatartottaknak heti egy alkalommal van lehetőségük bevásárlásra, amikor zöldségfélét, gyümölcsöt, csokoládét, kekszet, üdítőt vásárolhatnak és kiegészíthetik az étkezésüket.

Az Európai Börtönszabályok 22.1 pontja alapján a fogvatartottak részére tápláló ételmezést kell biztosítani, és eközben figyelembe kell venni az életkorukat, egészségi állapotukat, testi kondíciójukat, a vallásukat, a kultúrájukat és munkájuk jellegét.

A Mandela Szabályok 22.1 pontja szerint a fogvatartott személyek részére a szokásos időben az egészséghez és erőnléthez szükséges tápértékkel rendelkező, megfelelő mennyiségű, és megfelelően elkészített és felszolgált ételmelet kell biztosítani.

A közétkeztetési rendelet 6. §-a alapján a közétkeztető *étlapot* készít, amelyet *jól látható helyen ki kell függeszteni.* Az étlapon fel kell tüntetni az étkezés számított energia-, zsír-, telített zsírsav-, fehérje-, szénhidrát-, cukortartalmát, továbbá számított sótartalmát, valamint az élelmiszerek jelöléséről szóló miniszteri rendeletben meghatározott allergén összetevőket. *Az étlapok nem feleltek meg sem a közétkeztetési rendelet előírásainak, sem a 1169/2011/EU rendelet⁷⁰ vonatkozó szabályainak. Az étlap kizárólag elektronikus formában volt elérhető, a fogvatartottak számára nem függesztették ki.*

A naponta biztosítandó élelmiszereket a közétkeztetési rendelet 7. §-a sorolja fel. *Nem teljesült a rendelet erre vonatkozó előírása az Intézetben.* A közétkeztetési rendelet naponta biztosítandó

⁶⁹ Az átlag energiabeviteli érték a 31 nap átlagát tekintve 13 634,88 kJ.

⁷⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 1169/2011/EU rendelete (2011. október 25.) a fogyasztók élelmiszerekkel kapcsolatos tájékoztatásáról.

élelmiszerekre vonatkozó előírását gyakorlatilag nem lehet megvalósítani, mivel az egész napos ellátás három étkezéssel valósul meg, és 4 adag zöldséget-gyümölcsöt kell biztosítani, amiből egy adagnak nyersnek kell lennie.

A közétkeztetési rendelet diétás étkeztetésre és személyi feltételekre vonatkozó előírásainak megfeleltek az étlapok. A diétás étlapok vizsgálata során kiderült, hogy a napi szénhidrátértékek erős ingadozást mutattak (201-346 g között, átlagban 313.52 g). Napi ötszöri étkezést biztosítottak a cukorbeteg fogvatartottak számára, azonban az ételt (pótétkezések) a reggelivel együtt osztották ki. Az étlaptervezés során nem a diéták fontosságán volt a hangsúly, hanem az ételmezési OP szakutasítás szerinti tápanyagértékek kerültek előtérbe.

A dietetikus ételosztás közben minőségi és érzékszervi szempontból vizsgálta az ételeket. A karalábéleves és a burgonyafőzelék is finom, ízletes és forró volt.

A dietetikus megtekintette az ételmezési részlegen a raktárakat, hűtőket, fagyasztókamrákat, előkészítő helyiségeket és a főzőkonyhát. *Megfelelő rend volt minden raktárban, a FIFO elv⁷¹ betartva tárolták az árukat, folyamatosan figyelemmel kísérve a szavatossági időket. Rend és tisztaság volt az előkészítő helyiségekben, minden higiénés szabály betartásával.*

A főzőkonyha területén megfelelő módon és mennyiségben külön hűtőben tárolták az ételmintákat. A személyzeti ételek tálalása során ételmszerebiztonsági szempontból viszonylag nagy kockázatot jelentett az ételek nem hőtartó dobozokba történő adagolása, tárolása és szállítása. *Célszerű volna hőtartó dobozok használata és a HACCP rendszerbe⁷² való integrálása.*

Az ételmezési üzem területén a HACCP rendszer előírásainak megfelelően naponta takarítási naplót vezettek és ellenőrizték a hűtők hőmérsékletét.

A konyhán dolgozó fogvatartottak számára külön mosási lehetőséget biztosítottak az ételmezés során használt ruháik tisztítására. Minden konyhán dolgozó fogvatartott egészségügyi kiskönyvvvel rendelkezett, munka- és tűzvédelmi oktatáson vettek részt az ételmezési munkába állást megelőzően.

Az Intézet ételmezési gyakorlata megfelelt az ételmezési OP szakutasítás rendelkezéseinek. A diétás étkeztetés kapcsán felmerült problémát (az ételek napi szénhidrát tartalmának nagymértékű ingadozása) az étlapok módosításával mielőbb meg kell oldani. A bv. intézetekre irányadó ételmezési OP szakutasítás megfelelő, ugyanis a szakutasítás az ételmezésvezetők számára lehetőséget ad olyan étlapok összeállítására, amelyek ízletes, biztonságos és energiában gazdag ételeket tartalmaznak. Nem lehet figyelmen kívül hagyni az ételek hőmérsékletnek biztosítását a szállítás és a tálalás ideje alatt. A 1161/2011/EU rendelet előírásait is be kell tartani, azaz fel kell tüntetni az étlapon az allergének megjelölését.

Az Alaptörvény II. cikkében meghatározott emberi méltósághoz való joggal összefüggő visszútságot okozott, hogy a fogvatartottak által használható, gyenge minőségű evőeszközök eltörtek és evőeszköz nélkül kellett étkezniük.

Az Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdésben megfogalmazott testi és lelki egészséghez való joggal kapcsolatos visszútságot eredményezett, hogy a fogvatartottak számára nem biztosítottak kellő gyakorisággal zöldséget, gyümölcsöt, tejet és tejtermékeket. A testi és lelki egészséghez való joggal összefüggő visszútságot okozott, hogy a diétás étrendekben az ételek napi szénhidrátértéke erős ingadozást mutatott. Ugyanezen alapjoggal kapcsolatos visszútságot idézett elő az, hogy az ételek tálalása, szállítása során nem hőtartó dobozokat alkalmaztak.

Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében meghatározott jogállamiság elvéből levezethető jogbiztonság követelményével összefüggő visszútságot okozott, hogy az étlapok nem voltak kifüggesztve.

⁷¹ FIFO: a „first in first out” rövidítése, azaz amelyik ételmszert először a raktárba helyezik, azt használják fel először.

⁷² „A HACCP egy angol mozaikszó: Hazard Analysis Critical Control Point, magyarra fordítva jelentése: Veszélyelemzés a Kritikus Szabályozási Pontokon. ... eredetét tekintve a NASA-hoz kapcsolódik, ... az ételmszerek biztonságos szállítását hivatott szolgálni az űrben, ... végül egy nemzetközileg elfogadott ételmszerebiztonsági rendszer lett.” Forrás: <http://www.haccpengedely.hu/haccpengedely-mit-jelent>.

Egy korábbi jelentésemben⁷³ is megállapítottam, hogy az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 247. § (2) bekezdés sz) pontja szerinti felhatalmazás alapján az egészségügyért felelős miniszternek rendeletben kell megállapítania „a rendszeres étkezést biztosító, szervezett ételmezési ellátás keretében szolgáltatott élelmiszerekre vonatkozó táplálkozás-egészségügyi előírásokat, az étkeztetés, étrendtervezés és a diétás ételkészítés személyi feltételeit, valamint a hatósági ellenőrzés szabályait”.⁷⁴

Az a tény, miszerint a fogvatartottak ételmezésére vonatkozó említett szabályokat nem miniszteri rendelet, hanem BVOP szakutasítás határozza meg, az Alaptörvény XX. cikke (1) bekezdésében biztosított testi és lelki egészséghez való jog, valamint az Alaptörvény B) cikke (1) bekezdésében meghatározott jogállamiság elvéből levezethető jogbiztonság követelményével összefüggő visszútságot okoz.

A Márianosztrai Fegyház és Börtönben tett látogatásról szóló jelentésben (AJB-474/2018) ismételten felkértem az emberi erőforrások miniszterét, hogy az igazságügyi miniszter és a belügyminiszter bevonásával vizsgálja meg a fogvatartottak étkeztetésére vonatkozó táplálkozás-egészségügyi előírások, az étkeztetés, étrendtervezés és a diétás ételkészítés személyi feltételei, valamint a hatósági ellenőrzés rendeleti szintű szabályozásának lehetőségeit, és az Eütv. 247. § (2) bekezdése sz) pontjának megfelelően intézkedjen a rendelkezések megalkotásáról.

2.10. A fogvatartottak orvosi ellátása

2.10.1. Általános jellemzők

A látogatásban közreműködő orvosszakértő megvizsgálta a betegellátás szabályozását és gyakorlatát. A fogvatartottak egészségügyi ellátására vonatkozóan a 8/2014. (XII. 12.) IM rendelet és a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet parancsnokának 70. sz. intézkedése volt irányadó. Az orvosszakértő átnézte az egészségügyi dokumentációt, interjút készített az egészségügyi osztály vezetőjével, az osztályvezető főnővérrel, a járóbeteg ellátást és a fogvatartotti befogadást végző orvosokkal, a befogadásnál segédkező, szakképzett nővérekkel, az adminisztrátorral, valamint a fogvatartottak kíséréséért, felügyeletéért és őrszéért felelős őrrrel (ún. „mozgató”), és végül a vizsgálatra várakozó fogvatartottakkal. Az egészségügyi körleten a látogatás idején nem volt fekvőbeteg fogvatartott. Az orvosszakértő megtekintette az egészségügyi osztály gyógyszertárát is.

A látogatás időpontjában az Intézetben két főállású általános orvos és két vállalkozói szerződés alapján dolgozó orvos (általában háziorvos) teljesített szolgálatot. 9 fő szakápolói képzettséggel rendelkező dolgozott az osztályon vagy a járóbeteg rendelésen, 2 fő szakápoló a befogadásnál teljesített szolgálatot. 2 fő végezte az adminisztrációs munkát az egészségügyi osztályon. Az egészségügyi személyzet fluktuációja alacsony, de folyamatos az ápolónői hiány (éves átlagban 2-4 fő). A személyi állomány szakmai továbbképzése biztosított részben a kötelező, részben a szabadon választható kurzusokkal. Az Intézet támogatja az egyéni továbbképzést. Az Intézet parancsnoka is megerősítette, hogy folyamatosan státuszfeltöltési nehézségekkel küzdenek.

Az egészségügyi osztály feladatai közé tartozik még az Intézet személyi állományának ellátása és a foglalkozás-egészségügyi ellátás is.

A CPT 3. általános jelentésének [CPT/Inf (93) 12] 71. pontja szerint sok esetben ellentétes lehet a börtönvezetés és a biztonság szempontjával az, hogy a bv. egészségügyi szolgálatának feladata a fogvatartottak gondozása. Ez etikai kérdéseket és dilemmákat vethet fel. A büntetés-végrehajtási intézetben dolgozó egészségügyi személyzet függetlenségét a CPT szerint úgy lehet biztosítani, hogy az egészségügyi személyzet működési körülményei minél jobban

⁷³ Ld. a Szombathelyi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet látogatásáról szóló, AJB-793/2017. számú jelentést.

⁷⁴ Tekintettel arra, hogy a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény 5. § (4) bekezdése szerint „a felhatalmazás jogosultja a jogszabályt köteles megalkotni, feltéve, hogy a felhatalmazást adó jogszabályból kifejezetten más nem következik”.

hasonlítsanak az általános egészségügyi ellátásnál megszokottakhoz. A 72. pont értelmében a börtönorvos szakmai döntéseit kizárólag az egészségügyi ellátás szempontjai kell hogy vezéreljék.

A fogvatartottak ellátása 7:30-16:00 között és ügyeleti időben (16:00-8:00 között) kerülhet sor. A fogvatartottak vizsgálatára nem sürgős esetben 24 órán belül kerül sor, az előző nap leadott kérelmi lap alapján. Indokolt esetben a fogvatartottakat sürgősséggel ellátják. A napi járóbeteg forgalom átlagosan 20-30 fő.

Az Intézetben *folyamatos a nővérszolgálat*. Az ügyeleti időben is elérhető az ápoló, az orvos telefonügyeletet teljesít. Az ápoló értesíti az orvost az egészségügyi intézkedést szükségessé tevő eseményről. Az orvos eldönti a tájékoztatás alapján, hogy elegendő-e a beteg ellátásához az ő közreműködése vagy értesíteni kell a mentőszolgálatot. Amennyiben indokolt, az orvos sürgős szükség esetén az Intézetbe megy és elvégzi a beteg ellátását (látletel felvétele, sebelltátás és sürgős vizsgálatok elvégzése, gyógyszeres kezelés). Ha további ellátás szükséges, a beteget külső intézménybe küldi az orvos. Az Intézet jó kapcsolatot ápol a civil gyógyintézetekkel, de nincs külön szerződése a külső intézményekkel a fogvatartottak ellátására.

Az Intézetben *nincs fogászati ellátás*, azonban 24 órán belül megtörténik a sürgősségi fogorvosi ellátás.

Az Intézetben nem végeznek rendszeres pszichológiai ellátást, pszichológusi állás hiányában mindössze krízisintervencióra van lehetőség. A Fővárosi Bv. Intézet III. objektumában működik pszichológiai osztály, a pszichológus sürgősséggel elérhető. Egy reintegrációs tiszt elmondta, hogy a fogvatartottak pszichológushoz jutása általában egy nap alatt megoldható, azonban előfordulhat, hogy az egyes eseteket prioritizálják, a sürgősség szerint látják el a fogvatartottakat. A megkérdezett fogvatartottakra nem volt jellemző, hogy találkozni akartak a pszichológussal.

A CPT 3. általános jelentésének 31. pontjában kifejtette⁷⁵, hogy a fogvatartottak ugyanolyan szintű egészségügyi ellátásra jogosultak, mint bárki a társadalomban a szabadon élők között. A fogvatartás során a fogvatartottak számára biztosítani kell, hogy mindenkor legyen lehetőségük orvoshoz jutni. Az egészségügyi ellátást úgy kell megszervezni, hogy indokolatlan késedelem nélkül képes legyen kielégíteni az orvoshoz jutás iránti igényt.⁷⁶

A fogvatartottak orvosi vizsgálatának általános jellemzőivel kapcsolatban a vizsgálat nem tárt fel alapvető joggal összefüggő vizsázsságot.

2.10.2. A fogvatartottak orvosi vizsgálat, konzultáció a pszichológussal

A befogadott fogvatartottak részére az orvosi alapellátást az Intézet biztosítja. Az orvosi rendelő a betegszoba és az elkülönítő helyiségek megfeleltek az egészségügyi ellátás követelményeinek. Az orvosi eszközök és az adminisztrációhoz szükséges felszerelés a rendelkezésre állt. Az orvosi ellátás a szerződéssel dolgozó orvosokkal együtt biztosítható, az ügyeleti szolgálat ellátható. Az ápolók megfelelően kvalifikáltak, de tapasztalható a fluktuáció, az előírtnál mintegy egyharmaddal kevesebb ápoló teljesített szolgálatot. *Az ápolók fogvatartottakkal szembeni empátiás magatartása példamutató volt.* Az egészségügyi osztály dolgozói a fogvatartottak és a személyi állomány számára magas szintű orvosi ellátást biztosítottak, a fogvatartottak alapvető jogait szem előtt tartva végezték munkájukat. *A látogatás az egészségügyi személyzet részéről a fogvatartottakkal szemben megalázó bánásmódra utaló körülményt nem észlelt.*

Az egyik fogvatartott szerint általában 3-4 nap is eltelik, mire lejut az orvoshoz. Egy külföldi fogvatartott tapasztalata szerint a magyar fogvatartottak előbb jutnak orvoshoz. Hozzátette, hogy ő még fájdalomcsillapítót sem kapott. Egy körletfelügyelő elmondta, hogy ha a fogvatartottak reggel jelzik, hogy az orvoshoz kívánnak menni, még aznap lejutnak. Sürgős esetben – természetesen – azonnal orvost hívnak.

⁷⁵ CPT/Inf (93) 12 31. pont.

⁷⁶ CPT/Inf (93) 12 34. pont.

A látogatás idején mintegy 8-10 fogvatartott várakozott járóbeteg vizsgálatra. A vizsgálóhelyiség előterében megfelelő számú ülőhely volt biztosítva számukra. A „mozgató” végig szemmel tartotta a várakozó fogvatartottakat, akik egymás között tudtak beszélgetni. Egy türelmetlenné vált fogvatartottat – erőszak alkalmazása nélkül – a „mozgatók” visszakísérték a körletre. A vizsgálatra érkezők elégedettek voltak az orvosi ellátással.

A fogvatartott visszautasíthatja az orvosi ellátást, kivéve, ha eszméletlen vagy önmagára/környezetére veszélyeztető állapotban van. Kényszerintézkedés csak megalapozott okkal, a feltétlenül szükséges időtartamban alkalmazható. Az ápoló nem adhat be injekciót, kizárólag orvos végezhet invazív beavatkozást.

A fogvatartottak leggyakrabban feszültségre, idegességre, bőrelváltozásokra panaszkodtak. Gyakran előfordultak felső légúti és húgyúti fertőzések, gyomor- és bélrendszeri panaszok, valamint magas vérnyomás.

Orvosi ellátást igénylő fogvatartotti bántalmazás ritkán fordul elő az Intézetben. Ezek ellátására és a bántalmazás megfelelő dokumentálására az egészségügyi osztály felkészült. Krízisintervencióra is lehetőség van, pszichológusi támogatással és a reintegrációs tiszttel együttműködésével.

A fogvatartott bántalmazása – vagy annak gyanúja – esetén az orvosi vizsgálatot kötelező elvégezni, amelynek során rögzíteni kell a külsérelmi nyomokat. A részletes testi vizsgálat akkor is kötelező, ha a fogvatartott tagadja a bántalmazás tényét. Fogvatartotti bántalmazás esetén a fogvatartott pszichológusi támogatása indokolt, együttműködésben a reintegrációs tiszttel. A bántalmazás tényének lelki feldolgozásában a fogvatartottat a gyógyszeres kezelés és a pszichiátriai ellátás is segítheti.

Az ápolók fogvatartottakkal szemben tanúsított magatartása példamutató volt, a látogatás megalázó bánásmódra utaló körülményt nem észlelt.

2.10.3. Gyógyszerrendelés, gyógyszerek szedése

Az Intézetben csak átmenetileg tartózkodó fogvatartottak a bv. „anyaintézetben” előírt és rendszeresen szedett gyógyszereiket általában magukkal hozzák. Ápoló végzi a gyógyszerek adagolását. A gyógyszereket tálcán, reggel és este, a fogvatartott nyilvántartási számával ellátott tasakokban, elkülönítve tárolják. Külön regisztrálják a fogvatartott számának és zárkaszámanak megjelölésével a gyógyszerek adagját és nevét. A gyógyszerek kiosztását ápoló végzi felügyelő kíséretében. Amennyiben a fogvatartott nem viszi magával a gyógyszereit, azt az Intézet biztosítja. A gyógyszerek hatóanyaga nem változhat, csak a kiszérelése/elnevezése (pl. Xanax vagy Frontin – hatóanyag: alprazolam). Az Intézet orvosa – szakmai belátása szerint – a fogvatartott állapotától függően megváltoztathatja, illetve elrendelheti azonnali gyógyszeres kezelését (pl. vérnyomáscsökkentő gyógyszer mennyiségét, átmenetileg előírhat altatót vagy nyugtatót) a fogvatartottnak. A fogvatartottak részére a gyógyszerrendelés havonta történik, de lehetőség van soron kívüli gyógyszerbeszerzésre is. A gyógyszereket a főnővér rendeli és az orvos ellenőrzi. A gyógyszereket külön helyiségben, a tárolási szabályoknak megfelelően, az előírt mennyiségben tárolták. A gyógyszerek lejáratát folyamatosan ellenőrzik. A fogvatartotti körleteken csak a sebellátáshoz szükséges szereket, segédanyagokat tárolják. Cardioversióra az Intézetben nincs lehetőség. Újraélesztés szükségessége esetén az országos mentőszolgálat segítségét kérik a dolgozók. (Az Intézet helyi adottságából fakadóan az újraélesztés 10 percen belül megkezdődhet.)

Egy fogvatartott elmondta, hogy az egészségügyi személyzet nem foglalkozik velük érdemben. Például ha „valakinek fáj a feje, azt mondja az orvos, hogy igyon sok vizet és nem fog fájni”. Egy másik fogvatartott szerint „az orvossal és az ápolókkal veszekedni kell”, hogy adjanak gyógyszert a fogvatartottnak. Egy másik fogvatartott úgy nyilatkozott, hogy megkapta a betegsége miatt szükséges gyógyszert.

A betegszoba és a járványügyi elkülönítő helyiség teljes mértékben megfelelt az egészségügyi szabályoknak. A járványügyi kockázatokról a fogvatartottakat írásban tájékoztatják.

A betegszobában elhelyezett betegekről az orvosi dekurzus mellett terápiás ápolási lapot vezetnek.

A látogatás a gyógyszerrendelés kapcsán alapvető joggal összefüggő visszásságra utaló körülményt nem észlelt.

3. Összefoglalás

2017. március 28-án látogattam a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet I. objektumába. A látogatáshoz – megfigyelőként – csatlakozott az SPT magyarországi látogatást végző delegációja is⁷⁷.

Az őrszemélyzet egy tagja a fogvatartottakkal és a személyi állomány tagjaival készített interjúk során folyamatosan jegyzetelt, hallótávolságon belül tartózkodott. Több alkalommal fel kellett hívni a figyelmét, hogy menjen távolabb. Számos interjú emiatt csak feszült hangulatban készülhetett el, nem érvényesülhetett maradéktalanul a bizalmasság alapelve.

Az Intézetben az engedélyezett 153 férőhelyen 258 fő volt elhelyezve, így 168%-os volt a telítettség. A fogvatartottak az Intézetbe való befogadást megelőzően általános orvosi vizsgálaton vesznek részt. Az orvosi vizsgálat során a fogvatartottakkal szemben nem tanúsították az általánosan elvárható empatikus magatartást, a vizsgálat elnagyolt volt. Az egészségügyi dolgozók hozzáállása a fogvatartottakhoz humánus és szakszerű volt. Az Intézet alagsorában helyezkedtek el a befogadó helyiségek, amelyeknek a mérete, megvilágítása, szellőzése nem tette lehetővé a vizsgáló orvos és a vizsgált fogvatartott között a megfelelő, bizalmas vizsgálati helyzet kialakítását. A fogvatartottak megalázonak érezték, hogy a befogadás során nem csak az egészségügyi személyzet volt jelen, hanem az őrk is. A befogadás egyéb cselekményeivel kapcsolatban nem tapasztaltam visszásságra utaló körülményt.

Az Intézetben jelentős volt a személyi állomány leterheltsége létszámihiány és a fluktuáció miatt. Az Intézet folyamatosan dolgozik a személyi állomány megtartóképességének javításán és új toborzási technikákat alkalmaz.

Az Intézetben az elhelyezési körülmények számos kívánnivalót hagytak maguk után. A falak vízesedése állandó problémát jelent az alagsorban. A víz- és elektromos hálózat folyamatos karbantartásra szorult. A nagy fogvatartotti fluktuáció miatt a zárkák felszereléseit és bútorait állandóan javítani kellett. Egyéni elhelyezés esetén néhány zárkában az egy fogvatartottra jutó létférő nagysága nem érte el a 6 m²-t. Közös elhelyezés esetén teljesült a jogszabályban előírt létférő biztosítása. Számos zárkában nem volt megfelelő a világítás és a szellőzés az ablak elé szerelt kilátásgátló, valamint a hibás szagelszívó miatt. Sok zárkában hiányzott a WC-deszka és fedél. Rendkívül elhanyagolt állapotban volt az a zárka, ahol a női fogvatartottak várakoztak. A női fogvatartottak elmondása szerint előfordult, hogy egyszerre akár 10-12 főt is bezsúfoltak a zárkába.

A fogvatartottak által használt zuhanyzóknak sok helyen hiányzott a csapokról a szabályozógomb, máshol csövek és hegyes csap-csonkok álltak ki a falból, a falakat penész borította. Az egyik zuhanyzóban éles tárgyakkal karcolt graffitik voltak, ami arra utal, hogy a fogvatartottak éles tárgyakat vihetnek be magukkal, ami kockázatot jelent a fogvatartottak és a személyi állomány biztonságára nézve. Néhány fogvatartott szerint csótányok és poloskák tanyáztak a zárkákban.

Egyes fogvatartottak elmondása szerint a személyi állomány tagjai lekicsinylő, megalázó hangnemben beszéltek velük és későn reagáltak a jelzéseikre.

A fogvatartottak napközben TV-t néztek, nem mindenki vette igénybe a napi egy óras szabad levegőn tartózkodást. A fogvatartottak szerint napközben nincs mit csinálni, kevés programot szerveznek számukra.

⁷⁷ Ld. a látogatásról szóló SPT jelentés 43-48. pontját. (CAT/OP/HUN/R.2.)

A fogvatartottak gyenge minőségű műanyag evőeszközöket kaptak, amik eltörtek és egy ideig evőeszköz nélkül kellett enniük. Csak akkor jutottak újra evőeszközhöz, ha saját maguknak vásároltak az Intézet boltjából. A fogvatartottak számára nem biztosítottak kellő gyakorisággal zöldséget, gyümölcsöt, tejet és tejtermékeket. A diétás étrendek szénhidrátértéke erős ingadozást mutatott. Az ételek tálalása, szállítása során nem alkalmaztak hőtartó dobozokat. Az étlapok nem voltak kifüggesztve az Intézetben.

A fogvatartottak kapcsolattartása megvalósulhat látogatófogadással, csomagfogadással és -küldéssel, eltávozással, kimaradással, levélküldéssel és levélfogadással. Az Intézetben sok külföldi fogvatartott élt. Egyikük azt kifogásolta, hogy nem tudott érdemben kommunikálni a személyi állomány tagjaival. Egy másik külföldi fogvatartott azt kérte, hogy helyezték át olyan zárkába, ahol közös nyelvet beszélő fogvatartottak vannak.

A beszélőn a szűk iratadó nyílás megnehezítette a nagyobb terjedelmű iratok átadását. Az Intézetben játszószarkot alakítottak ki, figyelembe véve a gyerekbár látogatófogadás szempontját is.

A fogvatartottak arról számoltak be, hogy az Intézetben a fogvatartottakat a kezüknél fogva radiátorhoz bilincselik. Munkatársaim megvizsgálták az állítólagos rögzítések helyszínét, ahol az egyik radiátor csövére le volt kopva a festék. Ez alátámaszthatja a fogvatartotti állításokat. Az allegációk tisztázása érdekében több, véletlenszerűen kiválasztott kamerafelvételt kértem be és vizsgáltam meg. Az egyik felvételen látható volt, ahogy egy fogvatartottat mintegy fél órán át a radiátorhoz bilincseltek és a fejére húztak egy fejtámlát. A felvétel tanúsága szerint ez a folyosón közlekedőkben nem keltett megrökönyödést. Az intézetparancsnok tájékoztatása szerint az önkárosító magatartás és az esetleges támadás megelőzése céljából rögzítették a radiátorhoz a fogvatartottat. Az ügyességről szóló 2011. évi CLXIII. törvény 22. § (1) bekezdése értelmében az ügyész [...] felügyeleti tevékenysége során bármely időpontban és helyen ellenőrizheti a törvényekben meghatározott joghátrányok és jogkorlátozások végrehajtásának, a fogvatartottakkal való bánásmódnak a törvényességét [...] A tárgyhöz rögzítésre vonatkozó állítások tisztázása meghaladja a nemzeti megelőző mechanizmus hatáskörét, ezért az eset kivizsgálása érdekében a legfőbb ügyészhez fordulok.

A fogvatartottak és a személyi állomány tagjai közül néhányan úgy nyilatkoztak, hogy az Intézetben jelen vannak ún. legal highs-ok (legális hangulatjavító szerek), amelyeknek a jelenléte feszültséget, agressziót és kiszámíthatatlan magatartást eredményezhet.

A személyi állomány tagjainak folyamatos oktatása, továbbképzése elengedhetetlen a fogvatartottakkal szembeni rossz bánásmódok megelőzésének érdekében. A naprakész tudás és tapasztalan jelentősen mérsékelheti a fogvatartási intézetekben felmerülő konfliktusok lehetőségét mind a személyi állomány és a fogvatartottak, mind a fogvatartottak között.

Véletlenszerűen kiválasztott esetekben vizsgáltam a kényszerítő eszközök alkalmazását. A rendelkezésemre bocsátott iratokból kiderült, hogy a kényszerítő eszközök alkalmazása jogszerű, szükséges és arányos volt, érvényesült a fokozatosság elve. A BVOP felhívta az intézetparancsnok figyelmét, hogy a magatartási zavarokkal küzdő fogvatartottak esetén célszerű pszichológus bevonása a fogvatartotti meghallgatásokba. A rendkívüli események dokumentálásával kapcsolatban nem volt tapasztalható visszásságra utaló körülmény.

4. Intézkedések

A jelentésben feltárt alapvető jogokkal összefüggő visszasságok orvoslása érdekében a következő ajánlásokat teszem.

Az Ajbt. 37. §-a alapján

1. *ismételten felkérem az emberi erőforrások miniszterét*, hogy az igazságügyi miniszter és a belügyminiszter bevonásával vizsgálja meg a fogvatartottak étkeztetésére vonatkozó táplálkozás-egészségügyi előírások, az étkeztetés, étrendtervezés és a diétás ételkészítés személyi feltételei, valamint a hatósági ellenőrzés rendeleti szintű szabályozásának lehetőségeit, és az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 247. § (2) bekezdése sz) pontjának megfelelően intézkedjen a rendelkezések megalkotásáról.

Az Ajbt. 33. § (1) bekezdése alapján *felkérem a legfőbb ügyészt*, hogy gondoskodjon arról, hogy az illetékes ügyész

2. megvizsgálja a fogvatartottak tárgyhoz rögzítésének gyakorlatát a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézetben.

Az Ajbt. 31. § (1) bekezdése alapján *felkérem a büntetés-végrehajtás országos parancsnokát*, hogy

3. a nemzeti megelőző mechanizmus zavartalan működésének biztosítása érdekében hívja fel a bv. intézetek parancsnokai és a személyi állomány figyelmét a nemzeti megelőző mechanizmussal való együttműködési kötelezettség maradéktalan teljesítésére;
4. fontolja meg az állományszervezési táblázat bővítését a túlórák csökkentése érdekében;
5. tegye meg a szükséges intézkedéseket azért, hogy a fogvatartottak tárgyhoz rögzítése ne lehessen bevett gyakorlat.

Az Ajbt. 32. § (1) bekezdése alapján *felkérem a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet parancsnokát*, hogy

6. tegye meg a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy az őrök megfelelő hangnemben beszéljenek a fogvatartottakkal és időben reagáljanak a fogvatartottak jelzéseire;
7. gondoskodjon a személyi állomány folyamatos oktatásáról és továbbképzéséről;
8. törekedjen minden zárka esetén a jogszabályban előírt minimális élettér biztosítására;
9. biztosítsa a zárkák megfelelő szellőzését és világítását;
10. törekedjen arra, hogy a női várakozóban átmenetileg se legyen zsúfoltság;
11. tegye meg a szükséges intézkedéseket azért, hogy a fogvatartottak ne tarthassanak maguknál szúró- vagy vágóeszközöket;
12. intézkedjen a hibás zuhanyzók, a törött/hiányzó WC-fedelelek, ülőkék, a csapok szabályozógombjainak javításáról/pótlásáról;
13. gondoskodjon a folyamatos kártevőirtásról;
14. törekedjen arra, hogy elősegítse a külföldi fogvatartottak személyi állománnyal való kommunikációját;
15. intézkedjen, hogy megakadályozza a legális hangulatjavító szerek bejutását;
16. tegyen intézkedéseket azért, hogy a fogvatartottak számára minél színesebb programokat biztosítsanak, és a személyi állomány tagjai törekedjenek a fogvatartottak minél szélesebb körének a foglalkozásokba való bevonására;
17. intézkedjen annak érdekében, hogy a fogvatartottak számára – a jelzésük esetén – haladéktalanul biztosítsanak műanyag evőeszközöket, ha azok eltörnek;

18. biztosítsa, hogy a fogvatartottak kellő gyakorisággal kapjanak zöldséget, gyümölcsöt, tej- és tejterméket;
19. tegye meg a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy a diétás étrendek napi szénhidrátartalma ne ingadozzék;
20. gondoskodjon arról, hogy az ételeket hőtartó dobozokban tálalják és szállítsák;
21. intézkedjen az étlapok kifüggesztéséről;
22. biztosítsa, hogy az orvosi vizsgálóhelyiségek mérete, világítása, fűtése, szellőzése megfelelő legyen, ami feltétlenül szükséges a vizsgáló orvos és a vizsgált fogvatartott közötti bizalmas vizsgálati légkör kialakításához;
23. intézkedjen annak érdekében, hogy empatikus módon folyjanak az orvosi vizsgálatok;
24. törekedjen annak biztosítására, hogy az orvosi vizsgálatnál csak az egészségügyi személyzet legyen jelen (vagy ha szükséges, az egészségügyi személyzet biztonságát garantáló őrök csak látótávolságban és hallótávolságon kívül legyenek jelen).

Budapest, 2018. december 12.

Székely László

Melléklet

1. kép: gyermekbarát sarok a beszélőn

2. kép: asztalsor a beszélőn

3. kép: a keskeny iratátadó nyílás a beszélőn

4. kép: balesetveszélyes, hegyes csap

5. kép: falból kiálló csövek

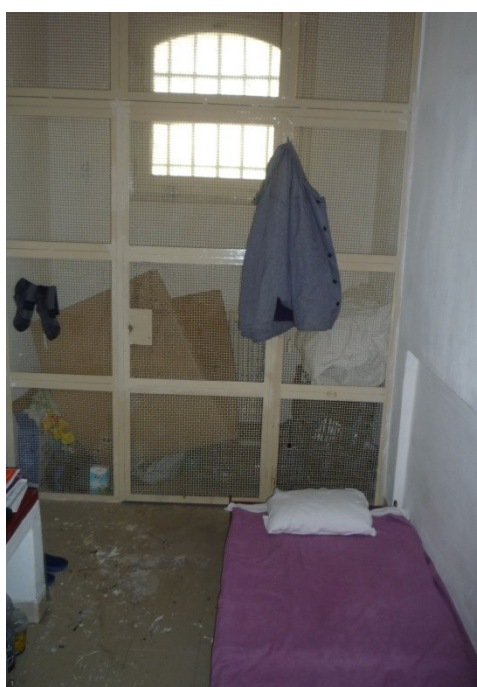
6. kép: kilátásgátló a zárkaablak előtt

7.,8.,9. kép: kiütések és sebhelyek a fogvatartottakon

10. kép: hiányzó mosdókagyló

11. kép: a padlón lévő ágymatrac

12. kép: omló vakolat és szakadt huzatú szék a személyzeti pihenőben

13., 14. kép: beázás- és penésznymok a fürdőben

15. kép: festékkopás a radiátor csövén

16., 17., 18. kép: sétaudvar

19. kép: a szellőző hiányos borítása

20. kép: Ülőke és tető nélküli körbebetonozott WC-csésze

21. kép: hiányzik a tető a WC-kagylóról, mellette a törött WC-deszka